

Investera i vår välfärd

Välfärdsrådslagets rapport till
Socialdemokratiska partistyrelsen

Innehållsförteckning

Förord	3
Introduktion	6
Välfärd handlar om frihet	6
Vår utmaning	7
Våra huvudförslag	9
1. Välfärdens finansiering – en starkare arbetslinje	9
Förslag	11
2. Välfärd i medborgarnas tjänst	13
Förslag	15
3. Fler professionella välfärdsarbetare	17
Förslag	18
4. Nytt samhällskontrakt för att säkra socialförsäkringarna för framtiden	20
Förslag	22
5. Broar framåt – ny politik för att ge sjukskrivna och dem av oss som står långt från arbetsmarknaden nya chanser att gå vidare	23
Förslag	26
6. Människovärdet tillbaka - ny politik för ett värdigt liv	28
Förslag	30
7. Investera i Sveriges barnfamiljer – ett jämställt föräldraskap	32
Förslag	34
8. En skola för kunskap, respekt och lust att lära	36
Förslag	40
9. Boende för social sammanhållning och en bättre miljö	43
Förslag	45
10. Investera i erfarenhet	47
Förslag	49

Förord

Uppdraget från partiledningen till rådslagen var uppfostrande. Vi förlorade valet 2006. I valet 2010 ska socialdemokratin gå till val med nya lösningar på vår tids samhällsutmaningar. Pröva och ompröva tidigare ståndpunkter. Utgå från medborgarnas behov. Fastna inte i gamla sanningar om system, regelverk och myndigheter. Var trogen våra värderingar men ompröva vägarna att nå målen. Lyssna och var öppna gentemot medlemmar och sympatisörer men vänd er också utanför vårt eget parti. Ta in förslag och idéer från dem som arbetar i välfärden, från fackföreningar, forskare, experter, organisationer, företag och inte minst från alla medborgare som möter välfärden i sin vardag.

Vi har gjort vår hemläxa.

Rådslaget har varit en fantastisk resa. Vi har varit runt i landet och i välfärdens mångfacetterade verksamheter. Vi har från norr till söder genomfört seminarier med över tusen deltagare och ett närmare hundratal forskare och experter som föreläsare. Det har handlat om allt från globaliseringens effekter på välfärden (Malmö), till sjuka som faller mellan stolarna (Umeå), förutsättningarna för arbete för personer med funktionsnedsättning (Göteborg), till personalens engagemang (Växjö), att vara ung i dag (Helsingborg) och den sociala ekonomins roll i välfärden (Stockholm) – och mycket mer. Vi har i flera omgångar träffat samtliga fackförbund som företräder välfärdens anställda, organiserade såväl i LO, TCO som SACO. Vi har besökt företag och myndigheter som verkar inom välfärden. Vi har genomfört flera särskilda rundabordsamtal med forskare och ekonomer bland annat om välfärdens långsiktiga finansiering och vi har inte minst rest, gjort besök, talat, lyssnat och debatterat.

Vi har slagits av styrkan i kritiken mot den orättfärdiga välfärdspolitik som den Moderatstyrda regeringen nu driver igenom, men också av det stora förtroende och de förväntningar som vilar på oss socialdemokrater. Och det långt utanför våra egna aktiva led – även bland dem som i förra valet röstat fram en borgerlig regering men som nu när den visar sitt verkliga ansikte vänder den ryggen och hoppas på oss. Vi ska ta det förtroendet med stor ödmjukhet men också med en brinnande vilja och lust att angripa orättvisor och klyftor. Vi har mötts av stolthet över mycket av det som generationer socialdemokrater byggt upp och som vi nu måste ta strid för att försvara. Men vi har också sett stora brister i välfärden där vår politik måste utvecklas och nya utmaningar som kräver nya lösningar av en framtidsinriktad välfärdspolitik.

Vi har sedan vi startade vårt arbete våren 2007 sett hur Sverige i snabb takt förändrats. Jobbkrisen slår nu till runt om i vårt land och vi ser hur sårbar välfärden är när arbetslösheten växer, skatteinkomster sinar och kommuner, landsting och statens ekonomi försvagas. Vi har stärkts i vår övertygelse om att jobben måste komma främst. Utan en politik för arbete åt alla och en starkare arbetslinje kan vi inte heller klara en god välfärd. Den

borgerliga regeringen och borgerliga majoriteter i kommuner och landsting vrider nu politiken i helt fel riktning. 2010 kommer Sverige att vara förändrat och det går inte att vrida klockan tillbaka. Därför måste vi socialdemokrater forma en ny politik som utgår från en ny verklighet.

Vi är medvetna om att de förslag vi nu presenterar måste ställas mot den ekonomiska verklighet Sverige kommer att stå inför 2010 med risk för massarbetslöshet och stora underskott i den offentliga ekonomin. Vi måste vara beredda på hårda och tuffa prioritering. Många av de försämringar och misstag som nu genomförs kommer att vara svåra att reparera. Samtidigt vill vi med de förslag vi nu lämnar ge en färdriktning för framtiden och hopp om att det solidariska samhällsbygget är möjligt, att klyftor och orättvisor kan bekämpas.

Våra förslag till partiledningen består av två huvudrapporter; dels välfärdsgruppens förslag till hälso- och sjukvårdspolitiskt program, dels våra förslag inom välfärdens olika områden samlade i denna avslutande rapport. Sjukvårdspolitiken behandlas i ett separat program eftersom förra partikongressen beslutade att 2009 års kongress ska anta ett särskilt sjukvårdspolitiskt program. Vi lämnar inte förslag inom alla delar av det som omfattas av välfärdspolitiken. Utifrån de svar vi mött i rådslagen från partiorganisationen men också i mötet med organisationer, forskare och de inspel vi fått från medborgare, har vi valt ut några områden där vi bedömer att det behövs ett nytt avstamp i den Socialdemokratiska välfärdspolitiken.

Inom några centrala välfärdsområden har vi tillsatt undergrupper och utarbetat separata underlag för att särskilt fördjupa och konkretisera vår nya politik. Skolan låg först. Efter en intensiv och bred remissomgång antog förtroenderådet hösten 2007 principerna om en ”En ny inriktning för skolpolitiken”. En sjukvårdspolitisk grupp jobbade fram ett förslag till nytt ”Hälso- och sjukvårdspolitiskt program - för kvalitet och jämlik vård”. Vårdtoppmötet i Västerås januari 2009 som samlade hundratals sjukvårdspolitiker och experter från hela landet fördjupade diskussionen. Tillsammans med klimatrådslaget presenterades sommaren 2008 förslag om ”En boendepolitik för social sammanhållning och en bättre miljö” som sedan följdes upp i en skrift om ”Äldres boende”. I nära kontakt med aktiva pensionärer och deras organisationer utformades under 2008 en särskild äldrepolitisk plattform ”Invester i erfarenhet”. Samtliga dessa delrapporter har tillsammans med välfärdsrådslagets huvudförslag ”Invester i vår välfärd” under hösten 2008 debatterats och ifrågasatts ute i partiföreningar, arbetarekommuner, partidistrikt, av fackliga organisationer, av forskare, experter och företag. Vi har lyssnat och tagit till oss. Men också självständigt – så som var vårt uppdrag - värderat och tagit ställning till vilka förslag till ny välfärdspolitik vi vill gå fram med och föreslå till partiledningen.

Nu överlämnar vi våra förslag på välfärdens område till partiets verkställande utskott och styrelse för ytterligare överväganden och bedömningar inför partikongressen i höst.

Stort tack till alla runt om i landet som har deltagit i förnyelsen av vår politik och bidragit med nya idéer och förslag till utveckling av Socialdemokratisk välfärdspolitik.

För Socialdemokraternas Välfärdsgrupp

Ylva Johansson

Ordförande

Stefan Löfven

Ordförande

Introduktion

Välfärd handlar om frihet

Välfärd för oss socialdemokrater utgår från den grundläggande idén om att vi alla har lika rätt till frihet att själva styra våra liv. Det handlar om värderingar och människosyn. Vi tror på alla människors lika värde, alla människors förmåga och vilja att utvecklas och ta ansvar.

Det är här vi vill ta vår utgångspunkt. Vi vill leva i ett välfärdsland som skapar sammanhållning mellan generationer och mellan samhällsgrupper, där alla bidrar och alla får del. Vi är övertygade om att det ger bäst förutsättningar för alla människor att förverkliga sina livsdrömmar. Människors frihet ökar när klyftorna i levnadsstandard och livsvillkor är små och när män och kvinnor är jämställda. Vi vet att trygga människor är bra för tillväxt och utveckling. Kan vi lita på att det finns väl fungerande stöd när vi behöver omställning och försörjning vid sjukdom, arbetslöshet och när vi blir gamla, då vågar vi mer. Vi vet att en högkvalitativ skola, sjukvård och omsorg som finansieras gemensamt och solidariskt och där det är människors behov – inte betalningsförmåga – som styr, är effektivare och rättvisare än någon annan samhällsmodell. När människor med olika bakgrund möts i boende, i en gemensam skola och på fritiden skapas kreativitet och kraft istället för främlingskap. Vi är övertygade om att alla vinner på ett sammanhållet Sverige där vi respekterar att vi är olika samtidigt som vi bryr oss om varandra, lär av varandra och utvecklas tillsammans. Det gör Sverige starkare och ett värdigare land att leva i för alla.

När vi granskar dagens verklighet ser vi ett annat Sverige växa fram som styrs av andra värderingar. Vi ser dagligen runt om kring oss hur människors frihet begränsas, hur människor hämmas i sin utveckling, hur klyftor mellan människor växer som förvägrar människor att nå sin fulla potential. Samhällets stöd i form av rehabilitering, omskolning och aktiva insatser för att ge människor möjlighet att ta sig vidare rustas ned av den Moderatstyrda regeringen. Sjuka, arbetslösa och redan utsatta bestraffas med lägre ersättning och hotas med att helt förlora sin försörjning. Hårdast drabbas lågavlönade kvinnor. När socialförsäkringarna urholkas tvingar borgerlig politik fram privata lösningar med orättvisa och ökade klyftor som följd. Tryggheten minskar vilket gör människor rädda. Utveckling, omställning och förnyelse hålls tillbaka.

Moderaterna påstår sig vilja öka kvaliteten i välfärden men genomför oansvariga skattesänkningar – mest för de med högst inkomster - som försämrar välfärdens kvalitet och som äventyrar den långsiktiga finansieringen. Samtidigt öppnar man för lösningar där den som har råd kan skjuta till egna pengar för att få bättre service och tillgänglighet.

Pensionärer straffbeskattas av regeringen och segregationen ökar i boendet. Klyftorna mellan människor och mellan generationer växer.

Under parollen valfrihet genomförs i snabb takt privatiseringar och nya bidragssystem utan att krav ställs på vare sig kvalitet eller att skattemedel ska styras efter behov. Valfriheten ökar för företag men inte för medborgarna. Företag tillåts att med offentliga medel välja var de vill etablera sig och välja bort de medborgare som inte är mest lönsamma. Det ger inte mer mångfald och inflytande för medborgarna – bara ökade klyftor.

Marknadstänkande och maximal vinst och konkurrens om de mest lönsamma medborgarna ersätter behovsstyrd och solidariskt finansierad verksamhet.

Ett nytt försvagat Sverige håller på att växa fram.

Vår utmaning

Vi socialdemokrater ska vara otåliga och kompromisslösa i vår samhällskritik av dagens Sverige och ta strid för att försvara det vi är stolta över i det Socialdemokratiska välfärdsbygget.

Men vi ska också vara ärliga i vår självkritik. Vår egen politik har inte varit tillräcklig. Även under Socialdemokratiskt styre fanns stora kvarvarande skillnader i levnadsstandard och livsvillkor. Allt för många hämmades i sin utveckling till följd av otrygghet, arbetslöshet eller sjukdom. Alla fick inte rätt att delta efter sin förmåga. Många hänvisades till passivitet istället för arbete och delaktighet. Många fick aldrig möjlighet att komma tillbaka efter sjukdom och arbetslöshet. Alla barn och unga växer inte upp under lika förutsättningar. Alltjämt är det föräldrarnas utbildning och inkomst som är avgörande för barnens chanser i livet. Unga lämnar skolan utan tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att få en bra start. Klass, kön och etnicitet begränsar fortfarande de ungas möjligheter att göra egna livsval.

Även i välfärdens verksamheter där vi socialdemokrater haft stort inflytande varierar kvalitet och tillgänglighet beroende på inkomst, utbildningsnivå, kön och var man bor. Inflytande och delaktighet är inte tillräcklig. Många känner att de inte kan påverka den service och de insatser samhället erbjuder. Vi har med rätta kritiserats för att allt för ofta försvara system, byråkratier, myndigheter, regelverk som inte fungerar som de ska, istället för att konsekvent vara medborgarnas företrädare.

Även om vi kommit en bit på väg kvarstår kvinnors diskriminering på arbetsmarknaden. Också välfärdsverksamheterna visar tydligt på ojämställdheten med många låglönejobb där kvinnor dominerar, ofrivilliga deltider och otrygga arbetsvillkor. Välfärdsproffsens fulla kompetens och utvecklingskraft tas inte tillvara. Det är slöseri med människors förmåga och hämmar inte minst många kvinnors möjligheter.

Samtidigt som vi måste ta oss an kvarvarande orättvisor måste vi också forma politiken så att den i tid kan svara upp mot framtida utmaningar. Vi vet att åldersfördelningen med allt fler äldre och allt färre i arbetsför ålder kommer att bli en svår utmaning för välfärdens finansiering och organisation. Vi vet att pensionsavgångarna kommer att vara stora i flera

centrala välfärdssektorer vilket ytterligare ökar behovet av bra arbetsvillkor och en genomtänkt rekryteringsstrategi. Vi vet att moderna självständiga individer ställer krav på att få inflytande och högsta möjliga kvalitet i verksamheterna. Vi vet att i takt med att forskning och teknik gör nya landvinningar ökar också kraven att få del av det bästa välfärden kan erbjuda. Välfärden måste kunna motsvara människors förväntningar om vi ska kunna behålla en solidarisk finansiering och rättvis fördelning av välfärden i framtiden.

Våra huvudförslag

1. Välfärdens finansiering – en starkare arbetslinje

En åldrande befolkning med fler äldre och färre i arbetskraften kommer att ställa nya krav på oss som står för en solidarisk välfärdsmodell. Att vi lever längre och är allt friskare och aktivare högt upp i åldrarna är en fantastisk välfärdsframgång. Det är inte åldrandet i sig som skapar ökade kostnader. Dagens äldre klarar sig själva längre upp i åldrarna än någon tidigare generation. Den verkliga utmaningen uppstår först när den stora efterkrigsgenerationen inom 20 år når den ålder då man behöver mer omsorg och sjukvård. Inte heller det behöver vara oöverstigitligt hinder för vår välfärdsmodell så länge det finns många i arbetskraften som kan och vill bidra. Problemen är snarare att när den stora gruppen äldre når hög ålder så är också andelen i arbetskraften låg och antalet skattebetalare färre. Vi föder barn senare, fler studerar längre, etablerar sig på arbetsmarknaden allt högre upp i åldrarna och livsarbetstiden blir kortare för varje generation.

Samtidigt har vi socialdemokrater höga ambitioner. Vi vill ständigt utveckla kvaliteten i välfärden, vi vill att alla ska kunna få del av de möjligheter som öppnas med forskning, ny teknik och nya läkemedel, vi vill kunna svara upp mot de förväntningar om bra service och tillgänglighet som dagens och kommande generationer ställer på ett modernt välfärdsland. Vi vill inte se stora skillnader mellan olika delar av landet och olika kommuner beroende på befolkningssammansättning.

För krafter som står för ett borgerligt samhällssystem är svaret enkelt. Enda vägen för framtiden är att var och en får stå för sina egna kostnader och betala sin välfärd ur egen ficka. Men framtiden är inte ödesbestämd. Hur välfärden ska finansieras avgörs av värderingar och politiska beslut.

Vi socialdemokrater ska vara tydliga och ärliga i våra besked för framtiden. Vi står upp för våra idéer. Välfärden ska finansieras gemensamt och solidariskt. Alla ska ha rätt att få del av en välfärd av hög kvalitet oavsett plånbokens tjocklek även i framtiden. Men våra höga ambitioner om en allt bättre kvalitet i välfärden samtidigt som allt fler nu når pensionsåldern kommer att kräva en målmedveten och konsekvent politik de närmaste åren.

Sammantaget är det vår bedömning att välfärden kommer att kosta mer på 15 – 20 år sikt, inte minst gäller det sjukvårdens resurser. Grundläggande för att klara en god välfärd i framtiden är att fler kommer i arbete och att antalet arbetande timmar ökar. Välfärdens verksamheter måste tillåtas ta en större andel i anspråk av våra gemensamma resurser.

Hög kvalitet för alla i välfärden går inte att kombinera med en politik som sätter låg skatt som det främsta målet. Vi sätter kvaliteten i välfärden före skattesänkningar. Att sänka skatterna för dem med de största inkomsterna som de borgerliga nu gör är oansvarigt för framtiden. För att utveckla välfärden och upprätthålla en solidarisk finansiering behöver vi

även i framtiden vara beredda att betala en, relativt de flesta andra länder, hög skatt. Det är nödvändigt om vi ska klara en god välfärd för kommande generationer. Hög tillväxt och stark välfärd kräver en stabil skattemodell som ger trygga inkomster och effektiv kamp mot skattefusk.

Samtidigt kommer det på lång sikt inte att var möjligt att enbart skattevägen klara de stora kostnadsökningar som den demografiska utmaningen medför. Vår huvudstrategi för att i framtiden klara välfärdens finansiering är arbete för alla, en starkare arbetslinje som ger mer skatteinkomster till välfärden. Det handlar om en konsekvent politik för fler i arbete och för att ge alla som vill och kan möjlighet att arbeta mer.

Det behövs investeringar i arbetsmiljö och arbetsorganisation för att fler ska kunna jobba mer utan att slita ut sig. Fler måste få stöd att snabbare ta sig vidare från sjukskrivning till arbete. Tiden i studier måste bli effektivare och fler unga måste få chansen att arbeta direkt efter utbildningen, fler flyktingar måste få rätt till jobb utan att fastna i åratal av introduktionsprogram. Fler kvinnor måste få chansen till heltid. Genom att anpassa arbetstider och arbetsorganisation måste fler ges förutsättningar att stanna i arbete fram till pension och äldres vilja att arbeta även efter 65 år måste tas tillvara.

Som en del i denna strategi bejakar vi arbetskraftsinvandring. Det är en av flera insatser som behövs för att möta den demografiska utmaningen. I en Socialdemokratisk politik för arbetskraftsinvandring är det självklart att både fack och arbetsgivare ska ha inflytande och att svenska löner och svenska kollektivavtal ska gälla.

Vi föreslår att socialdemokratin sätter som mål för de närmaste 15 åren; att genom en samlad politik för en starkare arbetslinje successivt öka antalet arbetande timmar i ekonomin så att det ger välfärden de skatteinkomster som är nödvändiga för att möta de ökade kostnader som följer av att fler äldre i framtiden kommer att behöva mer vård och omsorg. Ingen kan i dag med säkerhet uppskatta framtida kostnader. Men vi vet att om hälften av de kvinnor som i dag ofta mot sin vilja arbetar deltid skulle arbeta heltid tillför det samhällsekonomin närmare 100 miljarder om året. Om tiden för nya invandrare att nå egen försörjning kunde kortas från i dag 7- 10 år och sysselsättningen bland utlandsfödda var lika hög som bland svenskfödda motsvarar det ett tillskott på ca 100 miljarder om året. Och om den faktiska pensionsåldern med ett hälsosammare arbetsliv kunde skjutas upp ett år skulle det ge ytterligare ca 100 miljarder om året. Om ungdomars etableringstid på arbetsmarknaden kan kortas från i dag i genomsnitt 28 år till 26 år skulle det påtagligt påverka livsarbetstiden. Var och en av insatserna är säkerligen inte realistiskt att under denna tid nå fullt ut men om samtliga insatser för en starkare arbetslinje inom en 15 års period kan leda till att den genomsnittliga tid då vi arbetar ökar från i dag i snitt 30 år till 33 år så innebär det ett tillskott till samhällsekonomin på sammanlagt ca 300 miljarder om året. Vår bedömning är att detta är fullt möjligt.

Vi vill inte stanna där. Socialdemokraternas ambition måste vara högre. Vi vill ständigt flytta fram positionerna i välfärden, stärka kvalitet, service och tillgänglighet. Därför vill vi kombinera insatser för att skapa mer skatteinkomster genom fler arbetade timmar med investeringar som gör att varje skattekrona kan användas effektivare. Välfärdens kvalitet måste utvecklas snabbare än kostnaderna.

Det handlar om att bättre ta vara på personalens egna idéer och kunskaper, att investera i kompetensutveckling och bra ledare och chefer. Tydliga incitament för personalen att ta ett eget ansvar för att utveckla verksamheten bör finnas också inom offentlig verksamhet. Det kan handla om att kunna påverka hur man använder sin egen tid men också självstyrande enheter där effektivitetsvinster stannar i verksamheten och komma de anställda till del. Ny teknik och nya innovationer måste systematiskt tas tillvara inom alla samhällsområden för att också förbättra välfärdstjänsterna. Vi vill därför skapa ett särskilt branchprogram för välfärdssektorn som mobiliserar såväl forskare som praktiker, fack och arbetsgivare och företrädare för näringsliv för att utnyttja ny teknik, forskning, ny arbetsorganisation och nya uppfinningar exempelvis inom medicin och läkemedel. Vi vill satsa på tillämpad forskning och på förebyggande och hälsofrämjande insatser som friskvård, tillgängligt boende för äldre som kan minska fallolyckor samt få bort felaktig användning av läkemedel. Det handlar om att investera klokt i dag för att få lägre kostnader i framtiden.

Förslag

- Grundläggande för en god välfärd är att fler kommer i arbete och att antalet arbetande timmar ökar. Välfärdens verksamheter måste tillåtas ta en större andel i anspråk av de gemensamma resurserna.
- Vår huvudstrategi för att möta de ökade kostnader i välfärden som uppstår inom 15 – 20 år när antalet äldre över 80 år ökar kraftigt är en starkare arbetslinje som ger ökade skatteinkomster till välfärden. Det handlar om en konsekvent politik för fler i arbete och för att ge alla som vill och kan möjlighet att arbeta mer.
- Välfärdens kvalitet måste utvecklas snabbare än kostnaderna. Det kräver investeringar så att varje skattekrona kan användas effektivare.
- Ta tillvara personalens idéer, satsa på kompetensutveckling och bra chefer. Ge personalen större inflytande över sin egen tid och utveckla självstyrande enheter.
- Skapa branchprogram för välfärdssektorn för att ta till vara ny teknik, forskning och innovationer från alla samhällsområden för att utveckla och effektivisera välfärdens verksamheter.
- Investera i förebyggande och hälsofrämjande insatser som friskvård, tillgängligt boende för äldre, minska fallolyckor, få bort överanvändning av läkemedel för att få lägre kostnader i framtiden.

- För att klarar en välfärd av hög kvalitet med en solidarisk finansiering behöver vi även i framtiden vara beredda att betala höga skatter med en stabil skattemodell som ger trygga inkomster och effektiv kamp mot skattefusk.

2. Valfärd i medborgarnas tjänst

Vi socialdemokrater står för en generell välfärdsmodell där var och en har rätt att förvänta sig högsta kvalitet i vård, omsorg, skola och övriga centrala välfärdsverksamheter. I undersökning efter undersökning sätter också nio av tio bra kvalitet i välfärden före sänkt skatt. Grunden för detta är att var och en, varje dag och i alla livets skeden ser hur kvaliteten i välfärdens verksamheter är så avgörande för dem själva och deras närmaste. Det ska vi socialdemokrater vara stolta över. Utan vår och tidigare generationers envetna kamp för en bra sjukvård, värdig äldreomsorg, en kvalitativ högtstående och väl utbyggd förskola och skola hade inte välfärdens verksamheter haft det förtroendet.

Att förvalta det förtroendet i en ny tid är en av socialdemokratins viktigaste utmaningar. Kan medborgarna lita på att välfärden håller högsta kvalitet och skattemedlen används på bästa sätt har man också förtroende för en rättvis samhällsmodell. Om var och en möts med respekt och lyhördhet för de egna önskemålen och behoven, god service och bra tillgänglighet då vill man också slå vakt om en solidariskt finansierad välfärd.

Socialdemokratien måste alltid vara svenska folkets företrädare. Vi får aldrig bli verksamheternas, myndigheters, systemens eller reglernas försvarare. Vi får aldrig fastna i form istället för innehåll. För oss måste alltid kvalitet och rättvis fördelning vara viktigare än driftsformer. Det är medborgarnas behov och önskemål om kvalitet och resultat liksom service, inflytande och tillgänglighet som måste stå i fokus. Valfärden ska vara i medborgarnas tjänst.

Det är med denna utgångspunkt vi de kommande åren vill sätta medborgarnas rätt till högsta kvalitet i förskolan, skolan, vården och omsorgen i centrum för politiken. Samma höga krav måste ställas på alla utförare och aktörer, privata, kooperativa såväl som offentligt drivna verksamheter. Politiken måste ta ansvar för tydliga kvalitetskriterier som alla utförare måste uppfylla för att kunna få driva offentligt finansierad verksamhet.

Inom hälso- och sjukvården föreslår vi ett nationellt certifieringssystem för alla offentligt finansierade utförare, både offentliga och privata. Certifieringen ska säkerställa en nationell likvärdig standard och kvalitet. Den ska kunna kompletteras på regional nivå för att bidra till ytterligare utveckling och förnyelse. Vi vill gå vidare med motsvarande kvalitetssäkring också av andra offentligt finansierade verksamheter som förskola, skola, äldre- och handikappomsorg, oavsett huvudman. Det skulle exempelvis innebära garantier för att skattemedel avsedda för förskolan bara kan utgå till verksamheter som har utbildad personal och som följer nationell läroplan eller att innan en friskola kan starta måste en kvalitetsbedömning göras om den har förutsättningar att leva upp till de nationella kraven. Det skulle också skapa en trygghet att äldre- och handikappomsorgen eller behandlingshem inte får bedrivas utan att det håller tillräcklig kvalitet. Den kvalitetsmodell som vi föreslår ska också kunna innehålla krav på alla utförare om bemötande, service, tillgänglighet, väntetider med mera.

Vi vill kombinera detta med skärpt kvalitetskontroll. All verksamhet med offentlig finansiering ska vara skyldiga att göra kvalitetsredovisningar och delta i öppna jämförelser och i nationella kvalitetsregister som är lätt tillgängliga för alla medborgare. Det bör för alla välfärdsverksamheter utarbetas nationella riktlinjer och rekommendationer om vilka metoder och arbetssätt som vilar på forskningsresultat och som dokumenterat ger resultat. Vi vill att det ska utvecklas *bedömningsteam* av erfarna praktiker inom området men också kvalificerade personer utifrån som regelbundet besöker verksamheterna och genomför offentliga hearingar om kvaliteten i verksamheten.

Medborgarna måste få tydligare information, service och vägledning om all offentlig finansierad verksamhet oavsett om den är kommunal, statlig eller privat. Vi vill att staten tar initiativ till att tillsammans med kommuner och landsting skapa ett samlat och utvecklat medborgarkontor i alla kommuner. Vi har valt att kalla det ett *Medborgarkontor Plus*. Där ska medborgarna få stöd att hitta rätt mellan olika system, myndigheter och kommunala verksamheter. Medborgarna ska ha en dörr in, där var och en kan få information, service och vägledning såväl i frågor om stöd, ersättningar och tillståndsärenden som i frågor om verksamheterna. Medborgarkontoret ska också kunna ge information och rådgivning om kvalitetsredovisningar och jämförelser mellan olika verksamheter samt tydliggöra var och ens rättigheter och ge stöd till den enskilde att utöva sina rättigheter. Motsvarande samlade *e-dörr* bör finnas tillgängligt virtuellt på nätet.

Vi vill ge var och en rätt till inflytande och valfrihet i välfärdens verksamheter. Där det finns underlag för fler utförare ska medborgarna ha rätt att själv välja mellan olika alternativ, såväl mellan olika offentliga verksamheter som mellan offentliga, privata, kooperativa eller andra utförare. Vi är övertygade om att det är innehåll, kvalitet och service som är avgörande för medborgarnas val mellan olika alternativ, inte driftsformen. Att det finns olika utförare och olika alternativ bidrar till mångfald och utveckling av kvaliteten i alla verksamheter. Vi välkomnar därför en mångfald av alternativ. Men privatisering får aldrig bli ett självändamål och privata vinstintressen får aldrig vara styrande över kvaliteten. Politiken måste ta ett ansvar för att etablering av nya aktörer och ersättningsmodeller utformas så att skattemedlen används effektivt, kommer alla till del och styrs efter behov.

Stötande exempel på omfattande vinstuttag från offentligt finansierade skolor, behandlingshem och vårdcentraler visar att den politiska kvalitetskontrollen och regelverket i dag inte fungerar. Vi tycker inte heller det är rimligt att personal kan överta offentlig egendom för att sedan med stor vinst omedelbart sälja den vidare till privata aktörer. Det leder vare sig till mångfald eller till sund konkurrens. Vi vill införa en lag om investeringskydd som skyddar gemensamma investeringar och förmögenheter bekostade av skattebetalarna så att de inte slumpas bort till ett fåtal privata ägare till underpris eller att skattemedel avsedda för välfärd inte går till orimliga vinstuttag i privata företag.

Med dessa förslag vill vi göra tydligt att socialdemokratin bejakar valfrihet och en mångfald av alternativ såväl inom ramen för offentlig drift som mellan andra utövare. Vi vill kombinera det med krav på en rättvis och effektiv användning av skattemedlen och en demokratisk insyn och kontroll med tydliga och konkreta kvalitetskrav på alla anordnare.

Samtidigt vill vi tydliggöra privatiseringens gränser, där vi socialdemokrater tycker det är uppenbart olämpligt och irrationellt att bedriva verksamheten i annat än offentlig regi. Det borde exempelvis vara möjligt att nå bred acceptans i hela det svenska samhället att behålla den högspecialiserade vården i offentlig regi och inte dela upp dem i mindre privata enheter därför att samverkan mellan specialistsjukvård, forskning och avancerad utbildning är så centralt för Sverige och för medborgarna. Även akutsjukhusen har en central roll för att kunna ge en högkvalitativ och jämlik vård över hela landet. Både universitetssjukhusen och akutsjukvården är också kopplade till landstingets lagstadgade ansvar för vården vilket gör dem olämpliga att privatisera. Det bör också vara möjligt att nå bred enighet om att det varken är rättvist eller väl använda skattemedel att låta privata försäkringar köpa sig förtur till offentligt finansierad sjukvård. Med en marginell egen privat insats kan man då ta skattemedel i anspråk som annars skulle gå till dem som professionen bedömt ha störst och mest akut behov. Det är inte rimligt. Privatbetalande patienter ska givetvis stå för hela sina kostnader utan att det ska påverka prioriteringar i offentliga finansierade verksamheter.

På motsvarande sätt vill vi göra en tydlig åtskillnad mellan offentlig och privat finansiering i alla välfärdens verksamheter. Vill ett privat företag erbjuda tilläggstjänster utöver det offentliga åtagandet som finansieras med skattemedel måste det ske på en marknad där det också fullt ut finansieras privat och drivs i separata bolag. Att som i dag sker använda den offentliga finansieringen som bas och i samma företag erbjuda tilläggstjänster med privat finansiering ger varken sund konkurrens eller en bra kvalitet i välfärden. Risken är uppenbar, om detta får fortsätta, att kvaliteten successivt urholkas i den verksamhet som finansieras med skattemedel och att det är först om man har råd med en egen privat finansiering som man också har rätt att få bra kvalitet. Med många privata företag inom vård skola och omsorg som styrs av vinstintresse kan det snabbt leda till att den gemensamma solidariska finansieringen av god vård, omsorg och skola undergrävs om inte spelreglerna är tydliga. Därför vill vi att all offentlig finansiering av vård, omsorg och skola ska hållas skild i separata företag i förhållande till annan service och tjänster som enbart betalas privat på en marknad. Samma princip om att skilja mellan offentlig och privat finansiering måste givetvis också gälla i de fall offentligt driven verksamhet erbjuder tjänster på en marknad.

Förslag

- Det är medborgarnas rätt till kvalitet och resultat liksom service, inflytande och tillgänglighet som ska stå i fokus. Kvalitet och rättvis fördelning är viktigare än driftsformer.

- Skapa ett nationellt certifieringssystem inom hälso- och sjukvården för alla offentligt finansierade utförare och inför motsvarande kvalitetssäkring i förskola, skola, äldrehandikappomsorgen, oavsett huvudman.
- Alla verksamheter ska vara skyldiga att göra kvalitetsredovisningar, delta i öppna jämförelser och i nationella kvalitetsregister som är tillgängliga för alla medborgare.
- För alla välfärdsverksamheter bör utarbetas nationella riktlinjer för vilka metoder och arbetssätt som vilar på forskningsresultat och som ger resultat.
- Skapa ett *Medborgarkontor Plus* i alla kommuner, gemensamt för stat, kommun och landsting, där det för medborgarna är lätt att hitta rätt mellan olika system, myndigheter och kommunala verksamheter. Medborgarna ska ha en dörr in till alla offentliga finansierade verksamheter. Där ska medborgarna också få information och rådgivning om kvalitetsredovisningar och jämförelser mellan olika verksamheter och utövare.
- Ge var och en rätt till inflytande och valfrihet. Finns underlag för fler utförare ska medborgarna ha rätt att välja mellan olika alternativ, såväl mellan olika offentliga verksamheter som mellan offentliga, privata, kooperativa och andra alternativ.
- Etablering av nya aktörer ska ske efter behov och ersättningsmodeller utformas så skattemedel används effektivt.
- Rätt att påverka, bli delaktig och få sina individuella önskemål tillgodosedda ska gälla i alla verksamheter.
- Ge personalen incitament för att utveckla verksamheten som självstyrande enheter där överskott kan komma verksamheten och de anställda till del.
- Lagen om offentlig upphandling ska inte användas inom vård och omsorg. Kvalitet, kontinuitet och störst nytta för medborgarna måste gå före lägsta pris. Privata, offentliga, kooperativa, ideella organisationer och personalägda enheter ska ges rättvisa och likvärdiga villkor.
- Inför en lag om investeringsskydd så att offentlig verksamhet inte kan slumpas bort till privata ägare till underpris eller skattemedel avsedda för välfärd går till orimliga vinstuttag i privata företag.
- Gör en tydlig åtskillnad mellan offentlig och privat finansiering i alla välfärdens verksamheter. Vill ett privat företag eller offentlig driven verksamhet erbjuda tilläggstjänster utöver det offentliga åtagandet som betalas av skattemedel ska det ske i separata företag och fullt ut finansieras privat. Man ska inte behöva betala extra för att få bra kvalitet i den offentligt finansierade välfärden.

3. Fler professionella välfärdsarbetare

Inget är mer avgörande för kvalitet i välfärden än de anställdas kunnande och engagemang. Sverige har också starkt engagerade, kunniga och välutbildade välfärdsarbetare. Utan dem hade det aldrig varit möjligt att bygga det svenska folkhemmet. Men alltför ofta har deras arbete tagits för givet och man har räknat med att de finns där och bidrar till vår välfärd.

Nu står skolan, vården och omsorgen inför en omfattande generationsväxling. Det kräver en målmedveten politik för att klara att attrahera, utbilda och rekrytera kunniga och engagerade kvinnor och män till skolan, vården och omsorgen de kommande åren. Samtidigt måste vi i tid ta tillvara all den kompetens och kunskap som de som jobbat länge i verksamheterna har med sig och utveckla nya former för att föra det vidare. Arbetsvillkor, arbetstider och löner måste vara minst lika bra i välfärdens verksamheter som på övriga arbetsmarknaden. Så är det inte i dag. Bemanningen är i många verksamheter otillräcklig. Många, en majoritet kvinnor, tvingas till otrygga anställningar och ofrivilliga deltidsanställningar. Brister i arbetsmiljö och arbetsorganisation leder till att allt för många tvingas att sluta i förtid. Kompetensutveckling och möjligheter till vidareutbildning är inte sällan mindre utbyggt i välfärdssektorn och ledarskapet är inte tillräckligt utvecklat.

Socialdemokratin måste nu gå i spetsen för att utveckla välfärden till en attraktiv och spännande sektor att arbeta och verka i. Det handlar om konkurrenskraftiga löner, rimliga arbetstider, en god och jämställd arbetsmiljö och inte minst utvecklingsmöjligheter, ledarskap och en arbetsorganisation som fullt ut tar tillvara medarbetarnas kompetens och vilja att utveckla välfärden. Hög kvalitet i välfärden förutsätter bra villkor för personalen. Därför ska välfärdssektorn bestå av mönsterarbetsplatser.

Grundläggande är att det finns resurser för att kunna göra ett bra jobb. Vår prioritering är tydlig. Det behövs fler professionella välfärdsarbetare om vi ska klara kvalitet i välfärdens verksamheter. Det går före stora skattesänkningar till dem som har högst inkomster. Närmast står nu behovet av fler behöriga lärare och annan professionell personal i skolan, en ökad grundbemanning i äldreomsorgen med väl utbildade undersköterskor och vårdbiträden och fler läkare och sjuksköterskor i hälso- och sjukvården. Det handlar om resurser men även om effektivare rutiner som frigör mer tid för att stärka kvaliteten i välfärden.

Vi vill ta initiativ till en systematisk och strategisk utbyggnad av utbildningar som kan möta välfärdssektorns långsiktiga behov. En utbyggnad och stärkt kvalitet i gymnasieskolans yrkesutbildningar är central inte minst för behoven inom vård och omsorg. Men det behövs också ett nytänkande i utveckling av eftergymnasiala yrkesutbildningar inom välfärdssektorn samt en utbyggnad av högskoleutbildningar där det i dag och i framtiden kommer att råda arbetskraftsbrist. Särskilda insatser behövs för att attrahera både flickor och pojkar, kvinnor och män till utbildningarna. Vi är inte heller främmande för att det kan behövas tydligare styrning av utbildningarnas dimensionering och innehåll så att de kan tillgodose välfärdssektorns rekryteringsbehov.

Kompetensutveckling, vidareutbildning och möjlighet till karriärutveckling måste få en mer framträdande roll inom alla välfärdens områden. Kontinuerlig kompetensutveckling ska vara en naturlig del av arbetet i skolan, vården och omsorgen. Kompetensutvecklingsprogram bör utarbetas för de olika verksamheterna i samarbete med parterna. Ny kunskap, kompetens och större ansvarstagande ska premieras i utvecklingsmöjligheter och ökad lön.

Det är nu dags att alla kommuner, alla landsting och all statlig verksamhet beslutar om en konkret plan för omvandling av deltidstjänster till heltid. Planen ska innehålla en fastställd tidpunkt då alla anställda som så önskar ska kunna erbjudas heltid. Det är en avgörande jämställdhetsfråga, nödvändigt för att göra välfärden attraktiv men också viktig för att få fler arbetade timmar när vi nu samlat måste möta demografins utmaningar. Anställda bör ha rätt att själva påverka och få inflytande över arbetstider, hur uppgiften ska klaras och hur arbetet organiseras.

Vi vill investera i professionella ledare och chefer i välfärden. Cheferna i välfärden måste ges rimliga förutsättningar för sitt ledarskap. Det bör utvecklas särskilda ledarskapsprogram på högskolenivå för chefer inom välfärdens verksamheter. Ett särskilt chefsrekryteringsprogram bör tas fram för att trygga att välfärden kan få del av de bästa cheferna och ledarna i framtiden.

Vi vill öppna för självförvaltande enheter, så kallade intraprenader, inom skola, förskola, äldreomsorg och primärvård. Man ska inte behöva äga sin arbetsplats för att ha inflytande. Personalen ska kunna få befogenheter att styra över sin egen budget och kunna få möjlighet att bestämma över effektiviseringsvinster som man själv har skapat.

Vid varje upphandling och avtal ska tydligt specificeras den kvalitet som efterfrågas när det gäller bemanning och kompetens. Vi vill att all personal i skola, vård och omsorg som är offentligt finansierad – oavsett om de arbetar hos privata entreprenörer eller inte – ska ha kollektivavtal och ha rätt till meddelarskydd så att de anonymt kan påtala missförhållanden.

Vi vill tillsätta en framtidsdelegation som får i uppdrag att utarbeta strategier för att framgångsrikt klara framtida krav på att rekrytera fler duktiga proffs till skolan, vården och omsorgen. Delegationen ska samla erfarenheter och idéer från skilda perspektiv. De olika professionernas kunskap, viktig forskning och utländska erfarenheter ska tas tillvara. Delegationen ska också verka för att påverka bilden av välfärdsarbetare, inte minst för att skapa positiva förebilder och framtidstro som gör att unga vill välja att utbilda sig för arbete i välfärdssektorn.

Förslag

- Välfärdssektorn ska bestå av mönsterarbetsplatser med konkurrenskraftiga löner, rimliga arbetstider, en god och jämställd arbetsmiljö, utvecklingsmöjligheter,

ledarskap och en arbetsorganisation som fullt ut tar tillvara personalens kompetens och vilja att utveckla verksamheten.

- Grundläggande är att det finns resurser för att kunna göra ett bra jobb men det handlar även om effektivare rutiner som frigör mer tid för att stärka kvaliteten i välfärden.
- Bygg ut och stärk kvaliteten i välfärdens utbildningar i såväl gymnasieskola, eftergymnasial yrkesutbildning som högskoleutbildning så att de kan möta välfärdssektorns långsiktiga behov.
- Ge anställda i välfärdssektorn möjlighet till kompetensutveckling, vidareutbildning och karriärutveckling. Utarbeta kompetensutvecklingsprogram tillsammans med parterna. Ny kompetens och större ansvar ska premieras i utvecklingsmöjligheter och ökad lön.
- Alla kommuner, landsting och all statlig verksamhet ska ha en konkret plan med en fastställd tidpunkt då alla anställda som så önskar ska erbjudas heltid.
- Meddelarskydd och kollektivavtal ska gälla för all personal inom vård, omsorg och skola som är offentligt finansierad oavsett om arbetsgivaren är privat eller offentlig.
- Utveckla särskilda ledarskapsprogram på högskolenivå för chefer inom välfärdens verksamheter.
- Tillsätt en framtidsdelegation för att trygga framtidens rekryteringsbehov.

4. Nytt samhällskontrakt för att säkra socialförsäkringarna för framtiden

Sverige har under lång tid haft en av världens bästa och mest effektiva sjukförsäkringsmodeller. Den bygger på den grundläggande principen att om alla är med och bidrar till en gemensam försäkring och alla har samma rätt att få del av den när och om man behöver, då skapas den bästa tryggheten för var och en av oss. Det skapar en stabil och hållbar modell som är effektiv och billig för alla. Vi finansierar den gemensamt genom arbete och avgifter på lönen och alla kan lita på att den träder in när man behöver. Det är en försäkring som är jämlik och rättvis. Vi betalar när vi är friska och får tillbaka när vi är sjuka, vi betalar inte mer för att vi arbetar i yrken där risken är större att vi drabbas av sjukdom eller arbetskada. Vi betalar in i förhållande till inkomst och får också tillbaka för att täcka upp för inkomstbortfall och den ger mest tillbaka för dem av oss som för stunden är mest utsatta. Den är bra för samhällsekonomin, stimulerar till arbete och ger trygghet för förändring i ett arbetsliv som präglas av snabba omställningar och högt arbetstempo.

Vi är djupt oroade för att dessa grundläggande delar i sjukförsäkringen i snabb takt är på väg att raseras. De försämringar av sjukförsäkringen som den borgerliga regeringen nu genomför är inte bara orättfärdiga då den drabbar de mest utsatta. De äventyrar också själva tilltron till en solidarisk och gemensam sjukförsäkring. När löntagarna inte längre kan lita på att försäkringen träder in och ger en rimlig ersättning när de blir sjuka minskar viljan att vara med och bidra. Rädsla ersätter trygghet och man tvingar löntagarna och deras organisationer att tänka mer på egennyttan än solidaritet.

Vi socialdemokrater gjorde inte tillräckligt under vår tid för att garantera en långsiktigt hållbar och stabil försäkring för alla. Alltför många blev kvar i sjukförsäkringen för länge utan att få stöd att snabbt komma tillbaka. För alltför många blev försäkringen en långvarig försörjning istället för en väg vidare. Alltför många fick förtidspension utan att först ha fått en verklig chans att delta i arbetslivet. Dålig samverkan, byråkratier och krångliga regelverk gjorde att människor kom i kläm och inte fick det stöd de borde ha rätt till. För allt fler med inkomster över taket upphörde försäkringen att ge en verklig inkomsttrygghet och svarade i praktiken enbart för en grundtrygghet som bara täcker en mindre del av lönebortfallet vid sjukdom.

Vi måste nu staka ut en politik som kan stärka tilltron till sjukförsäkringen och ge löntagarna tydliga och långsiktiga besked om inriktningen i vår politik för framtiden. En väl fungerande sjukförsäkring förutsätter väl fungerande system för rehabilitering och stöd. Men ska omställning, rehabilitering och aktiva insatser vara framgångsrika måste det också finnas en trygg och bra försörjning.

Vi vill att Socialdemokraterna tar initiativ till att tillsammans med parterna på arbetsmarknaden skapa långsiktiga spelregler för socialförsäkringarnas framtida utformning. Bärande principer bör vara en sjukförsäkring som ger bra inkomsttrygghet vid sjukdom för

en övervägande del av löntagarna, en rättvis och solidarisk riskspridning som innebär att den finansieras kollektivt samt en tydlig arbetslinje där det är insatser i arbetslivet som är huvudvägen för att den anställde snabbt ska kunna återgå till ett arbete. Stabila regler i våra stora försäkringssystem ger trygghet och uppmuntrar utveckling. Det är hög tid att osäkerheten undanröjs om socialförsäkringarnas utformning och finansiering inför framtiden.

Den allmänna sjukförsäkringen ska finansieras solidariskt och bygga på en bred riskspridning mellan den som är sjuk och den som är frisk men också mellan olika inkomst- och yrkesgrupper. Flera utredningar visar att just denna riskspridning har större omfördelande effekt mellan låg- och högavlönade än hela det samlade skattesystemet. Den bidrar till att stärka solidariteten och sammanhållningen i Sverige. En allmän sjukförsäkring har särskild betydelse för många kvinnor som arbetar i yrken där risken för att bli sjuk är hög. En sjukförsäkring som istället bygger på att varje grupp sluter egna kollektivavtal eller överlåter åt individen att själv stå för sin försäkring riskerar att ge de flesta ett sämre och dyrare försäkringsskydd. Det skulle bryta sönder solidariteten och öka klyftorna mellan olika löntagare och mellan könen. Avtals- eller medlemsförsäkringar kan vara ett komplement även i framtiden men ska inte ersätta en stark allmän socialförsäkring.

En stabil och långsiktigt hållbar sjukförsäkring måste ge huvuddelen av löntagarna en god inkomstrygghet om tilliten och legitimiteten i försäkringen ska kunna upprätthållas för framtiden. Att den offentliga sjukpenningen i snabb takt är på väg att bli enbart en grundtrygghetsförsäkring för en majoritet av löntagarna ser vi som det största hotet mot en solidarisk sjukförsäkring. Ger inte den allmänna försäkringen alla en rimlig inkomstrygghet kommer allt fler löntagargrupper att istället söka avtalslösningar och allt fler känner sig tvingade att ta privata försäkringar. Om det här får fortgå kan det snabbt undergräva hållbarheten i den solidariskt finansierade allmänna försäkringen. Ju mer man betalar vid sidan av den allmänna försäkringen och ju mindre den täcker upp av inkomstbortfallet desto svalare kan intresset bli att vara med och betala solidariskt. De med liten risk för sjukdom och med bra inkomster kommer att söka egna lösningar för att garantera tryggheten medan de med låga inkomster och hög risk får ta en orimligt stor del av sin disponibla inkomst för att få motsvarande trygghet. Det skulle särskilt slå mot lågavlönade och kvinnor men på sikt kommer alla löntagare att bli förlorare. I en prioritering väljer vi därför höjt tak före höjda ersättningsnivåer.

Vi vill ge parterna och löntagarna ett tydligt och långsiktigt besked för framtiden att med en Socialdemokratisk ledd regering ska ersättningsnivån i sjukförsäkringen upp till en nivå på 80 % för flertalet löntagare.

Förslag

- Skapa långsiktiga spelregler tillsammans med parterna på arbetsmarknaden om socialförsäkringarnas framtida utformning. Bärande principer bör vara en sjukförsäkring som ger bra inkomsttrygghet vid sjukdom, en rättvis och solidarisk riskspridning samt en tydlig arbetslinje med fungerande system för rehabilitering och stöd för att komma vidare till arbete.
- Den allmänna sjukförsäkringen ska finansieras solidariskt. Avtals- och medlemsförsäkringar kan vara ett komplement även i framtiden men inte ersätta en stark allmän socialförsäkring.
- Ersättningsnivån bör vara 80 % för flertalet löntagare.
- I en prioritering bör höjt tak gå före höjda ersättningsnivåer.

5. Broar framåt – ny politik för att ge sjukskrivna och dem av oss som står långt från arbetsmarknaden nya chanser att gå vidare

Allas rätt till arbete och delaktighet i samhällsbygget är grunden för den Socialdemokratiska välfärdsmodellen. Att så många sjuka och personer med funktionsnedsättning i dag inte har den rätten är helt oacceptabelt. Att så många aldrig får chansen att ta sig in eller tillbaka till arbetsmarknaden är ett misslyckande för vår välfärdsmodell.

Stöd i form av rehabilitering, arbetsträning, omskolning eller möjlighet att pröva nytt arbete uteblir helt eller kommer in allt för sent. Regler och ansvar är inte samordnade och inte sällan är de utformade så att de snarare passiviserar än stimulerar. Många hamnar mellan stolarna. Individer som kan och vill vara aktiva hänvisas till ibland livslång passivitet. Bristerna i stödet för dem av oss som står längst från arbetsmarknaden är ovärdigt ett välfärdssamhälle.

När det skulle behövas mer aktiva insatser har nuvarande regeringen svarat med att rusta ner samhället stödinsatser. När det skulle behövas mer av arbetsgivarnas och parternas medverkan så tar man i praktiken bort ansvaret från arbetsplatsen. När fler behöver mer avancerat stöd för att kunna försörja sig på eget arbete sorterar man istället bort de mest utsatta från sjukförsäkringen vilket gör att fler hänvisas till socialbidrag för sin försörjning. Detta är en orättfärdig utsorteringspolitik. Regeringens passivitet i jobbkrisen har förvärrat läget ytterligare.

För socialdemokratin är det en huvuduppgift att skapa verkliga förutsättningar för alla som vill och kan delta, att få broarna framåt till arbetslivet att fungera och ge dem av oss som aldrig fått chansen en ny väg in. Vi är övertygade om att gamla lösningar inte är tillräckliga. Det behövs ett helt nytt grepp för att ge dem av oss som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa står utanför arbetsmarknaden nya möjligheter. Att lappa och laga i gamla strukturer räcker inte. Det krävs något radikalt nytt.

Nya lösningar måste starta i en samlad strategi som leder till en starkare arbetslinje som alltid sätter arbete och aktivitet främst. Det handlar om förebyggande insatser inte minst i arbetslivet som kan förhindra att fler blir långvarigt sjuka. För de långtidssjukskrivna som är anställda vill vi se att parterna med stöd av samhället sluter ett heltäckande omställnings- och rehabiliteringsavtal för aktiva insatser i arbetslivet att snabbt komma vidare tillbaka i arbete. Personer som saknar anställning eller där insatser inom ramen för omställningsavtalen inte varit tillräckliga och som har komplexa behov ska erbjudas en ny organisation, *Kraftsam*, med ett nytt arbetssätt med individuell handledning och skraddarsydda insatser. Lönebidrag och andra möjligheter till särskilda anställningsstöd ska vara alternativ till förtidspension. Som yttersta insats i denna aktiva arbetslinje behöver utvecklas en utvidgad arbetsmarknad för dem som står allra längst från arbetsmarknaden.

Vi vill starta denna samlade strategi i arbetslivet genom att pröva möjligheten till en ny modell där rehabilitering och aktiva insatser för långtidssjukskrivna som är anställda sker i

arbetslivet och där parterna har en central roll. En sådan modell skulle stärka den enskildes möjligheter att snabbt komma vidare, tillbaka till arbete. Det förutsätter en överenskommelse mellan staten och arbetsmarknadens parter så att sjukskrivna som är anställda kan garanteras aktiva insatser, rehabilitering, anpassat arbete eller möjligheter att byta arbetsgivare eller bransch. Det förutsätter också en fungerande riskspridning mellan arbetsgivare och mellan branscher. Det behövs ekonomiska drivkrafter för parterna att sluta omställningsavtal som omfattar såväl aktiva och tidiga insatser för de anställda som är långtidssjukskrivna, som stimulans till förebyggande insatser som förhindrar att ohälsa uppkommer. En kvalitativt bra och väl fungerande företagshälsovård bör därför vara ett kriterium som måste vara uppfyllt inom ramen för omställningsavtalet för att staten ska medverka.

Det bör finnas tydliga drivkrafter såväl för den enskilde att alltid vara aktiv och delta i rehabilitering eller att pröva nytt arbete som för arbetsgivaren att skapa möjligheter till rehabilitering och arbetsträning. Men det får aldrig utformas som en ensidig press på den enskilde utan måste alltid åtföljas av en rätt till insatser som ger förutsättningar att komma tillbaka i arbete. Om alla insatser har prövats och det ändå är omöjligt att få ett ordinarie arbete måste andra aktiviteter träda in med rimlig ersättning eller lön. Ingen ska behöva bli utförsäkrad för att enbart hänvisas till att leva på socialbidrag.

Samhället måste alltid stå för tryggheten att det finns heltäckande system som garanterar att alla individer som behöver verkligen får del av aktiva åtgärder. Vi ser avtal på arbetsmarknaden som en överenskommelse där parterna påtar sig att leva upp till den garantin för dem som är anställda men som aldrig fråntar samhället det yttersta ansvaret.

Vi vill se över regler och ersättningssystem i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen så att de underlättar för långtidssjukskrivna att aktivt söka och pröva nytt arbete. Det kan exempelvis gälla karenstiden mellan de olika ersättningssystemen men också regler som i dag gör att man kan mista såväl ersättning som anställningstrygghet om man deltar i rehabilitering eller vill pröva nytt jobb. Ingen ska behöva falla mellan stolarna och helt förlora sin försörjning eller sin rätt till aktiva insatser för att regelverk och myndigheter inte är samordnade. Lika viktigt är att de som tillämpar reglerna måste ha kompetens och utbildning så att de kan möta människor i svåra situationer på ett både rättssäkert och respektfullt sätt. Det får inte vara tillåtet för försäkringskassa eller arbetsförmedling att släppa sitt myndighetsansvar utan att ha försäkrat sig om att den enskilde har fått rätt till andra insatser.

Vi vill införa en ny modell, vi valt att kalla *Kraftsam*, med ett nytt arbetssätt för dem av oss som har behov av komplexa insatser. Det kan vara personer som saknar anställning och som står långt från arbetsmarknaden eller som trots de insatser som skett inom ramen för omställningsavtalen ändå är i behov av mer omfattande insatser för att kunna komma tillbaka. Det kan också handla om dem som aldrig fått chansen på arbetsmarknaden exempelvis på grund av funktionsnedsättning. Det är den grupp som i dag vanligtvis hamnar mellan olika myndigheters ansvarsområden och där ingen aktör i dag har ansvaret för

helheten. Det är de som kan ha behov av både utbildning, rehabilitering, praktik, medicinska och sociala insatser kombinerade i ett samlat fungerande handlingsprogram. Det är personer som finns inskrivna på arbetsförmedlingen som långvarigt arbetslösa, har varit sjukskrivna under lång tid eller under lång tid varit beroende av kommunens försörjningsstöd, utan att de fått rätt stöd tillbaka. Vi vill ge dem möjlighet till en individanpassad insatsplan med skräddarsydda insatser anpassad till varje individs behov. Resurserna för dessa bör samlas på ett ställe - en påse pengar - för att kunna finansiera de olika insatser som krävs från olika aktörer. Den enskilde bör ges möjlighet till en personlig handledare och själv tillsammans med sin handledare kunna påverka insatsplanen. Individen behåller sitt befintliga försörjningsstöd under hela programperioden. Kommuner erbjuds att teckna avtal för de personer som omfattas av kommunal försörjning.

En sådan ny modell, *Kraftsam*, bör byggas upp stegvis där det nya arbetssättet prövas och utvärderas löpande i pilotprojekt runt om i landet. Erfarenheterna från väl fungerande samverkan mellan försäkringskassan, arbetsförmedlingen, kommuner och landsting ska givetvis tas tillvara. Samtidigt är vi övertygade om att nuvarande samverkan inte är tillräckligt för att personer som i dag inte får en verklig chans på arbetsmarknaden ska få det stöd som behövs för att kunna ta sig vidare till arbete. Det behövs mer radikala lösningar. Det krävs omfördelningar av befintliga resurser och vi är inte främmande för att pilotprojekten kan komma att visa att det också krävs en helt ny organisation där hela eller delar av försäkringskassan, arbetsförmedlingen och kommunens insatser samlas under en gemensam huvudman.

Vi är övertygade om att alla vill och kan delta i någon form av arbetsinsats om så bara en timme per vecka. Vi vill göra arbete till norm men givetvis anpassad till var och ens förutsättningar. Det innebär att även om man är långtidssjukskriven, har sjuk- eller aktivitetsersättning ska man kunna kombinera ersättning med arbete. Det måste också finnas tydliga incitament som uppmuntrar all typ av delaktighet och aktivitet till exempel i ideella organisationer eller frivilligarbete.

Vi vill införa en regel som säger att innan beslut fattas om sjuk- och aktivitetsersättning ska man först ha fått möjlighet att pröva en anställning med lönebidrag eller andra möjligheter till särskilt anpassat arbete. Ingen under 50 år ska "skrivas av" genom beslut om permanent sjuk – och aktivitetsersättning. Att döma en ung eller medelålders med många år kvar i arbetsför ålder till livslång passivitet är omänskligt för den enskilde och förödande för samhället. De ska alltid ha rätt till utbildning, arbete eller praktik. Det ska vara möjligt att anpassa insatser så att även de mycket vårdbehövande ska kunna få aktivitet istället för passiva insatser.

För äldre arbetstagare ska det finnas möjlighet också till förtida pension om det inte är möjligt att gå tillbaka till ett arbete. Förtida pension är en trygghet för dem som i slutet av sitt yrkesliv drabbats av sådan sjukdom att de inte kan återgå till arbete. Vi tycker därför att

begreppet förtidspension kan återinföras men reserveras för denna mindre grupp där den är relevant. Även förtidspension på deltid bör vara en möjlighet.

Unga med funktionsnedsättning är ofta hänvisade till ett liv utan arbete och lön. Det är oacceptabelt. Det krävs mer av skola, yrkesvägledning och särskilda insatser av arbetsförmedling för att förbättra övergången från utbildning till arbetsliv. För unga med omfattande funktionsnedsättning behövs också fler alternativ. Vi vill ge unga med funktionsnedsättning under 30 år som inte har förutsättningar att ta sig in på ordinarie arbetsmarknad en särskild tidsbegränsad utvecklingsanställning inom ramen för Samhall. Det skulle ge möjlighet till värdefull arbetslivserfarenhet och en väg in till ett ordinarie jobb, exempelvis med lönebidrag för många som i dag bara är hänvisade till s.k. daglig verksamhet i kommunens regi.

Med en konsekvent och starkare arbetslinje som vi här föreslagit är vi övertygade om att de som i dag till följd av sjukdom eller funktionsnedsättning ställs utanför kan ges en väg vidare till arbete på ordinarie arbetsmarknad – med eller utan särskilda lönesubventioner. Vi är samtidigt medvetna om att trots dessa insatser finns de som varit borta så länge, aldrig kommit in eller av andra skäl hamnat så långt från arbetsmarknaden att ett arbete på ordinarie arbetsmarknad inte är ett realistiskt alternativ. Vi är övertygade om att arbete, att var aktiv, att var behövd och finnas med i ett socialt sammanhang är bra för alla. Därför behövs som yttersta åtgärd också någon form av utvidgad arbetsmarknad som komplement. Det har till och från prövats olika former som tillfälliga arbetsmarknadspolitiska insatser. Vi tror det är nödvändigt att nu gå ytterligare ett steg och ge förutsättningar för ett varaktigt system. Flera alternativ bör prövas. Därför bör staten ta initiativ till att tillsammans med kommunerna, föreningsliv, ideella organisationer och givetvis i nära samverkan med arbetsmarknadens parter diskutera lämpliga former för att tillskapa olika varaktiga subventionerade anställning för dem som står längst från arbetsmarknaden. Det kan vara samhällsnyttiga arbetsuppgifter i kommuner eller i föreningsliv som inte annars utförs. Men även modeller med möjlighet att utföra andra arbetsuppgifter på hela arbetsmarknaden bör prövas.

Förslag

- En starkare arbetslinje som alltid sätter arbete och aktivitet främst.
- Samhället ska ta ansvar för att alla som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa står utan arbete ges nya möjligheter att komma vidare till arbete.
- För att säkra arbetslinjen vill vi se en ny modell där rehabilitering och aktiva insatser för långtidssjukskrivna som är anställda sker i arbetslivet och där parterna har en central roll.

- Ta initiativ till en överenskommelse mellan staten och parterna på arbetsmarknaden med ekonomiska drivkrafter för parterna att sluta omställningsavtal som garanterar sjukskrivna som är anställda rehabilitering, anpassat arbete eller möjligheten att byta arbetsgivare eller bransch.
- Omställningsavtalen bör omfatta såväl aktiva och tidiga insatser för de som är sjukskrivna som förebyggande insatser för att förhindra att ohälsa uppstår.
- Personer som saknar anställning eller där insatser inom ramen för omställningsavtalen inte varit tillräckliga ska erbjudas en ny modell, *Kraftsam*, med ett nytt arbetssätt med individuell handledning och skräddarsydda insatser. Samhällets resurser för att stödja dessa personer med behov av komplexa insatser bör samlas i en påse pengar för att kunna finansiera en insatsplan anpassad för varje individs behov.
- Denna nya modell bör byggas upp stegvis där det nya arbetssättet prövas och utvärderas löpande i pilotprojekt.
- Pilotprojekten kan resultera i en helt ny organisation där delar av försäkringskassan, arbetsförmedlingen och kommunernas insatser samlas under en gemensam huvudman.
- Se över regler och ersättningssystem i sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen så att de underlättar för långtidssjukskrivna att aktivt söka och pröva nytt arbete. Drivkrafterna ska vara tydliga såväl för den enskilde att vara aktiv som för arbetsgivaren att skapa möjligheter till rehabilitering och arbetsträning.
- När alla insatser prövats måste andra aktiva insatser träda in med rimlig ersättning och lön. Ingen ska behöva bli utförsäkrad för att enbart hänvisas till socialbidrag.
- Arbete ska vara norm. Innan beslut fattas om tillfällig sjuk- och aktivitetsersättning ska först lönebidrag eller andra möjligheter till särskilt anställningsstöd ha prövats.
- Ingen under 50 år ska ”skrivas av” genom beslut om permanent sjuk och aktivitetsersättning utan istället erbjudas utbildning, anpassat arbete eller praktik.
- Unga under 30 år med funktionsnedsättning som trots stöd inte fått förankring i arbetslivet ska tillförsäkras särskilda utvecklingsanställningar.
- Som yttersta åtgärd behövs ett varaktigt system för en utvidgad arbetsmarknad som alternativ för de som står längst från arbetsmarknaden. Flera modeller bör prövas i samverkan med kommunerna, föreningsliv, ideella organisationer och tillsammans med arbetsmarknadens parter.

6. Människovärdet tillbaka - ny politik för ett värdigt liv

Den svenska välfärdsmodellen med en generell välfärd som omfattar alla och som betalas gemensamt efter bärkraft har i internationella jämförelser varit framgångsrik. Den har bidragit till fler i arbete, färre fattiga, mindre trångboddhet och bättre hälsa i hela befolkningen än i de flesta andra länder. En väl fungerande barnomsorg, skola, mödravård och barnsjukvård öppen för alla oavsett inkomst är bra för alla barn men störst betydelse har det för att utjämna livschanser för barn som är skörast och har de svåraste uppväxtvillkoren. Att det finns ett bra stöd när man behöver omställning och försörjning om man råkar blir sjuk eller arbetslös ger trygghet och självkänsla för alla. Men det är helt avgörande för dem som har lägst inkomster och är mest utsatta. Bra bostad till rimlig kostnad är en viktig del av ett bra liv för alla men utan en aktiv och social bostadspolitik växer bostadsbrist och slumområden med socialt kategoriboende för de fattigaste. Alla vinner på ett sammanhållet samhälle där människor med olika bakgrunder möts i bostadsområdet, i skolan och på fritiden. När segregation och klyftor istället ökar, visar all erfarenhet att otrygghet, brottslighet och missbruk växer. En politik som placerar jobben främst ger medborgarna värdighet att kunna försörja sig själva, skapar delaktighet och minskar risken för ohälsa och social utslagning. Därför är en generell välfärd med en aktiv arbetslinje den bästa politiken för dem som är mest utsatta, och därför är den nedmontering av välfärden och jobbpolitiken som nu genomförs så allvarlig för hela samhället.

Arbetslösheten växer nu snabbt och okontrollerat, utan att den möts med en aktiv arbetslinje. Arbetslösa och sjuka får ingen chans, vare sig till arbete och utbildning eller till stöd och rehabilitering. Trygghetssystemen som byggdes upp under lång tid för att bromsa utslagning och stödja omställning urholkas av medvetna ideologiska skäl. Effekterna av den här politiken börjar redan bli tydliga. Arbetslösa och sjuka utförsäkras och hänvisas till kommunerna socialbidragskontor. Antalet som tvingas leva på ekonomiskt bistånd ökar lavinartat och kommunernas socialtjänst får ta en orimlig börda av den borgerliga regeringens politik. Allt fler hänvisas till välgörenhet och frivilligas insatser, inte som viktiga komplement, utan som ersättning för att samhällets insatser rustas ner. De mest utsatta ska bocka och med mössan i hand i tacksamhet ta emot den extra smula som bjuds. Möjligheterna till ett värdigt liv undergrävs.

Allt fler forskare varnar nu för att regeringens systemförändringar i välfärden snabbt kommer att slå igenom på folkhälsan. Fattigdom och otrygghet leder till stigande sjuktal, försämrade livschanser, fler som hamnar i utanförskap och permanent slås ut. Med den borgerliga regeringens politik riskerar Sverige att gå in i 2010-talet med massarbetslöshet och ökad social misär.

Det är mot den här dystra verklighetsbakgrunden socialdemokratin nu måste forma ut en ny politik för människovärdet, för att minska fattigdom, missbruk och hemlöshet. För oss är det grundläggande att ge alla förutsättningar att komma vidare till arbete och skaffa en egen försörjning. Under avsnittet *Broar framåt* förslår vi en politik för en starkare arbetslinje med

samlade resurser, personlig handledning och en individuell insatsplan för personer med komplexa behov. Denna politik är central också för många som i dag omfattas av kommunens socialtjänst eller finns i sjukvården till följd av missbruk.

Missbrukare måste få rehabilitering, meningsfull sysselsättning och en väg in i arbete. Lösningen är inte sjukersättning och pensionering. Väntetider till behandling av missbrukare måste kortas. När någon är motiverad att bryta sitt missbruk ska de få omedelbar hjälp – annars försitts chansen. Målet bör vara att vården inleds senast inom två veckor. För varje missbrukare ska upprättas en individuell vårdplan med en fungerande vårdkedja där det ingår såväl sysselsättning, bostad, fritid, vård och ett nytt socialt nätverk. Det behövs en ny inställning till missbrukares människovärde. Även om man inte lyckas nå drogfrihet måste man ges möjlighet till ett värdigt och så långt möjligt sjukdomsfritt liv, exempelvis genom sprutbytesprogram och metadon behandling. Skadelindring kan för vissa vara ett lika acceptabelt mål som total drogfrihet.

Hemlösa måste ha rätt till en bostad. Ingen ska behöva vara hemlös och tvingas sova ute. Även om den generella välfärdspolitiken, med fler bra och billiga bostäder, förstärkt stöd till arbete och rehabilitering och en väl fungerande vård, är viktigast för att förebygga och förhindra hemlöshet så räcker inte det. Det behövs också specifika insatser. Hemlösa är ingen homogen grupp utan varje individ behöver sin specifika väg tillbaka. Vi vill att den som är hemlös ska få möjlighet till ett personligt ombud som kan stå på deras sida i kontakt med socialtjänst, sjukvård, myndigheter och hyresvärdar. Vi vill också att kommunerna ska upprätta ett konkret program som stakar ut vägen tillbaka till ett värdigt liv för den hemlöse. Det kan exempelvis vara fråga om att ge möjlighet till olika former av tröskelboende där man successivt tar mer ansvar och slussas in till eget boende men också tydliggöra hur kommunen, myndigheter och ideella organisationer kan samverka. Kontakten mellan socialtjänst och bostadsbolagen måste bli tätare. Vi vill att det blir obligatoriskt för en hyresvärd att skriftligen i god tid meddela socialtjänsten om en barnfamilj hotas av vräkning. Att antalet unga hemlösa växer är skrämmande och helt oacceptabelt. Socialtjänsten måste ges resurser för dygnet-runt- bemanning så att dessa unga omedelbart kan ges stöd.

I krisens spår ökar barnfattigdomen och allt fler barn och unga riskerar nu att växa upp i familjer som är pressade såväl ekonomiskt som socialt. Särskilt svårt har barn och unga i familjer där en eller båda föräldrarna har sociala, psykiska eller missbruksproblem. Det är barn och unga som många gånger får ta ett orimligt eget ansvar och där samhällets insatser allt för ofta kommer för sent. Förskola, skola och socialtjänsten måste ta ett särskilt ansvar för att upptäcka och stödja dessa barn och unga. Alla barn har rätt till en trygg och bra uppväxt, även om man råkar växa upp med föräldrar som har svårt att klara det egna livet och som har än svårare att klara sitt föräldraskap. Samhällets skyddsnät i form av kontaktfamiljer, personliga ombud och samlade sociala insatser måste utvecklas. Varje barn, varje ung människa som lämnas i sticket utan en fungerande familjetrygghet är ett allvarligt misslyckande för samhället och solidariteten.

Barn och unga som mår dåligt, eller har psykiska och/eller missbruksproblem, måste få snabb och högkvalitativ vård och stöd. Samverkan mellan skola, socialtjänst och landstinget måste stärkas. Tillsynen i LVU-hem eller s.k. Paragraf 12-hem måste skärpas. Samhällets allra sköraste ska ha rätt till den bästa och mest kvalificerade vården och omsorgen. Så är det inte i dag.

Det är dags för en rejäl ambitionshöjning och en samlad översyn av samhällets insatser för de mest utsatta. Socialtjänstens arbete är värt att uppmärksammas och få bättre förutsättningar. Vi vill utveckla det sociala arbetet genom satsningar på forskning och vetenskapliga utvärderingar av metoder och arbetssätt. Socialtjänsten har rätt till samma nationella riktlinjer och öppna jämförelser som sjukvården för att stärka professionen. Även lagstiftningen behöver ses över – det behövs en ny socialtjänstlag. Dagens lagstiftning ger inte alltid det skydd som alla har rätt att begära från samhället. Under årens lopp har socialtjänstlagens innebörd successivt urholkats. Istället har en rad särslagstiftningar växt fram. Nu behövs en ambitionshöjning för att återupprätta människovärdet och ge alla rätten till ett värdigt liv.

Förslag

- Utforma en ny politik för att minska fattigdom, missbruk och hemlöshet, som ger alla, även de mest utsatta, förutsättningar att komma vidare till arbete och egen försörjning.
- Stärka arbetslinjen med samlade resurser, personlig handledning och en individuell insatsplan för personer som omfattas av kommunens socialtjänst eller som finns i sjukvården till följd av missbruk.
- Erbjud missbrukare rehabilitering, meningsfull sysselsättning och en väg in i arbete istället för sjukersättning och pensionering.
- Ge dem som är motiverade att bryta sitt missbruk vård omedelbart, senast inom två veckor. För varje missbrukare ska upprättas en individuell vårdplan där det ingår såväl sysselsättning, bostad, vård och ett nytt socialt nätverk.
- Även de som inte lyckas nå total drogfrihet ska ges ett värdigt liv exempelvis genom sprutbytesprogram och skadelindring.
- Ge hemlösa rätten till en bostad. Ingen ska behöva vara hemlös och tvingas sova ute.
- Kommunerna ska upprätta ett konkret program för hemlösa och erbjuda exempelvis tröskelboende där man successivt slussas in till eget boende.

- Alla hemlösa bör få ett personligt ombud som stöd i kontakter med socialtjänst, sjukvård, myndigheter och hyresvärdar.
- Göra det obligatoriskt för en hyresvärd att skriftligen i god tid innan meddela socialtjänsten om en barnfamilj hotas av vräkning
- Socialtjänsten ska ha resurser för dygnet-runt-bemannning för att ge unga hemlösa omedelbart stöd.
- Förskola, skola och socialtjänsten måste ta ett särskilt ansvar för att upptäcka och stödja barn och unga som växer upp i utsatta familjer. Samhällets skyddsnet i form av kontaktfamiljer, personliga ombud och samlade sociala insatser måste utvecklas.
- Erbjud barn och unga som mår dåligt, har psykiska och/eller missbruksproblem snabb och högkvalitativ vård och stöd.
- Stärka samverkan mellan skola, socialtjänst och landstinget.
- Skärpa tillsynen i LVU-hem eller s.k. Paragraf 12-hem för att säkerställa kvalitet och trygghet.
- Genomföra en ambitionshöjning och en samlad översyn av samhällets insatser för de mest utsatta. Utveckla det sociala arbetet genom satsning på forskning och vetenskapliga utvärderingar. Stärk professionen inom socialtjänsten med nationella riktlinjer och öppna jämförelser.
- Förnyad socialtjänstlag så att den kan ge det skydd som alla har rätt att få.

7. Investera i Sveriges barnfamiljer – ett jämställt föräldraskap

Socialdemokratisk familjepolitik ska alltid utgå från barnets bästa och alla barns rätt till utveckling. Sverige är också ett av de länder i världen där barn har de bästa förutsättningarna att växa upp. Det är ingen slump – utan resultatet av en många gånger hård strid för en progressiv och jämställd familjepolitik. En generös och flexibel föräldraförsäkring, en professionell förskola tillsammans med väl utbyggd och kostnadsfri mödra- och barnhälsovård och generella barnbidrag lika för alla har varit bra för barnen. Det har gett båda föräldrarna möjlighet att kombinera arbete med tid för barnen och det har bidragit till att Sverige ligger i topp när det gäller såväl barns hälsa, barnafödandet som kvinnlig förvärvsfrekvens.

Barns välfärd hänger ihop med de vuxnas. Skillnaderna i uppväxtvillkor mellan barn i Sverige är stora och växer nu när samhällsklimatet hårdnar. Arbetslöshet, nedrustningen av arbetslöshetsförsäkringen och utsorteringen från sjukförsäkringen drabbar nu varje dag också barnen. Antalet barn som lever i fattiga familjer ökar. Särskilt svårt ekonomiskt har barn till ensamstående, till helt övervägande del ensamstående mödrar, liksom många barn i nyanlända flyktingfamiljer. Organisationer som Bris och Rädda Barnen rapporterar att allt fler barn känner oro och ångest och att gruppen barn som far illa ökar.

Bristen på jämställdhet blir tydlig när man får barn. Det är fortfarande mammor som bär huvuddelen av arbetet med hem och barn och som tar huvudansvaret när barnen är sjuka eller i relationerna till förskola och skola. Det är mammor som går ner i arbetstid när barnen är små och det är fortfarande bara 20 % av föräldraförsäkringen som tas ut av papporna. Mammorna har svagare löneutveckling som följer med resten av livet. Ohälsotalen är högre. De många deltiderna ger kvinnor lägre lön, sämre pension och en svagare ställning i arbetslivet. Huvudansvaret för arbetet med barnen gör att många arbetsgivare betraktar alla kvinnor som osäker arbetskraft. Det leder till att alla kvinnor som är i en ålder när man får barn har svårare att få fast jobb och svårare att få befordran. Ett ojämnt föräldraskap och ett ojämnt uttag av föräldraförsäkringen får därmed negativa effekter för alla kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden.

Brist på tid är barnfamiljernas moderna gissel. Ökade krav från arbetslivet, ambitionerna att klara både arbete, hem, förhållande och ett starkt engagemang i barnen gör att de flesta barnfamiljer har svårt att få livspusslet att gå ihop. Det är i huvudsak kvinnorna som går ner i betald arbetstid när dygnets timmar inte räcker till eller sliter ut sig och drabbas av ohälsa och sjukskrivning. Så länge de traditionella könsrollerna består i familjelivet så är det kvinnorna som drabbas värst av tidspressen och som därmed också får en svagare förankring i arbetslivet när de får barn.

På flera områden som rör familjerna går utvecklingen idag åt fel håll. Vårdnadsbidraget som nu införs av den borgerliga regeringen förstärker könsrollerna och ökar bidragsberoendet

främst för kvinnor som redan har svag förankring på arbetsmarknaden. Barngrupperna ökar nu i förskolan. Vårnadsbidraget och förslaget till barnomsorgspeng där föräldrar stimuleras att flytta sina barn från förskola till verksamheter utan kvalitetskrav kommer ytterligare att dra undan pengar från förskolan och är ett allvarligt hot mot kvaliteten i förskolan. Avdraget för hushållsnära tjänster har gynnat högavlönade utan barn. Det har inte löst vanliga familjers eller ensamståendes tidspress. Det har bara ökat klyftorna mellan människor. Den växande arbetslösheten liksom försämringsarna för sjuka och arbetslösa har gjort fler barn fattiga och otrygga.

En framtidsinriktad Socialdemokratisk familjepolitik måste kunna svara mot de behov dagens barnfamiljer upplever och styras av värderingar om solidaritet, jämlikhet och jämställdhet. Ökade investeringar i kvaliteten i förskola, fritidshem och skola är viktigt för alla barn och är särskilt betydelsefullt för de sköraste. Familjepolitiken måste leda till att fler pappor tar ut föräldraförsäkringen och tar sin del av ansvaret för barnen. Den måste öka jämställdheten på arbetsmarknaden och stärka kvinnors ställning i arbetslivet.

Ett jämställt uttag av föräldraförsäkringen är för oss en av de viktigaste nycklarna för ett mer jämställt arbetsliv. Om det blir tydligt att båda föräldrarna kommer att vara lediga när barnen är små ökar förutsättningarna för att alla kvinnor och män ska behandlas lika i arbetslivet. Det finns då inga skäl kvar för arbetsgivaren att ge kvinnor sämre möjligheter än män i arbetslivet. En jämställd föräldraförsäkring är bra för barnen - barnen har rätt till båda sina föräldrar och det är bra för papporna – mer tid med barnen när de är små skapar förutsättningar för en nära och bra relation under hela uppväxten. Därför vill vi ta ytterligare steg för att vidareutveckla föräldraförsäkringen.

Vårt mål är att på sikt nå en föräldraförsäkring där båda föräldrarna delar lika på ledigheten. Som ett steg på vägen föreslår vi att försäkringen delas i tre lika delar, en tredjedel som tas ut av mamman, en tredjedel som tas ut av pappan och resterande tredjedel som båda föräldrarna har möjlighet att disponera. Jämfört med i dag skulle det innebära en utökning av antalet pappamånader från två till drygt fyra månader. För att öka pappornas möjligheter att ta sin del av ansvaret när barnet är sjukt behöver taket i den tillfälliga föräldrapenningen höjas. Föräldraförsäkringen bör ge möjlighet för båda föräldrarna att var hemma gemensamt den första månaden när barnet är nyfött. Reglerna bör ses över så att de ger bättre förutsättningar för ensamstående föräldrar och nya familjebildningar. Exempelvis bör det vara möjligt för ensamstående att dela den första månaden med föräldraförsäkring när barnet är nyfött med någon annan. Föräldrar som har barn växelvis boende hos sig ska också ha delat barnbidrag.

Arbetspressen för många barnfamiljer är i dag orimlig. Det behövs lösningar som kan avlasta vardagen och som ger familjen mer tid med barnen. En förstärkt föräldraförsäkring är vår huvudstrategi för att minska tidspressen för barnfamiljerna. En del i denna strategi bör vara att utveckla föräldraförsäkringen så att den ger mer vardags tid tillsammans med barnen även

efter de första åren. Det kan exempelvis handla om att få utrymme för besök i skolan eller få chansen till extra ledighet om barnet har det jobbigt under tonåren. Men att underlätta för barnfamiljerna handlar givetvis om mycket mer; om attityder på arbetsplatser, om samhällsplanering, om kommunikationer och infrastruktur, om lokalisering av förskolor och skolor. Det handlar om hur fritidsaktiviteter för barnen är organiserade, om öppettider och praktiska rutiner i förskola, på fritids och i skolan. På alla områden krävs en aktiv och medveten politik som tar större hänsyn till barnfamiljernas behov och som ger förutsättningar för både kvinnor och män att ha höga ambitioner i arbetet utan att det ska gå ut över barn och familj.

Samhällets insatser behöver förbättras för att stärka de familjer och barn som har det svårast. Stödet till fattiga familjer och ensamstående föräldrar bör förbättras. Investeringar måste göras i förskola och skola för att förebygga ohälsa bland barn och unga. Skolhälsovården behöver byggas ut och mottagningstiderna utökas avsevärt. Kommuners och landstingens resurser måste samordnas för att så snabbt som möjligt kunna sätta in stödinsatser när barn och ungdomar far illa och när familjer behöver hjälp. Ideella organisationer som erbjuder föräldrar råd och stöd behöver stärkas.

Alla aktiviteter i förskolan och skolan ska genomföras så att alla barn kan delta oberoende av föräldrarnas inkomst.

Förslag

- Målet är att på sikt nå en föräldraförsäkring där båda föräldrarna delar lika på ledigheten.
- Som ett steg på väg bör föräldraförsäkringen delas i tre lika delar. En tredjedel som tas ut av mamman, en tredjedel som tas ut av pappan och en tredjedel som båda föräldrarna har möjlighet att disponera.
- Höj taket i den tillfälliga föräldrapenningen för att öka pappornas möjlighet att ta sin del av ansvaret när barnet är sjukt.
- Ge båda föräldrarna möjlighet att var hemma gemensamt med föräldraförsäkringen den första månaden när barnet är nyfött.
- Se över reglerna så att de ger bättre förutsättningar för ensamstående föräldrar och anpassas till nya familjebildningar.
- Föräldrar som har barn växelvis boende hos sig ska ha delat barnbidrag.
- Huvudstrategin för att minska tidspressen för barnfamiljerna bör vara en förstärkt föräldraförsäkring.

- Utveckla föräldraförsäkringen så att den ger mer vardags tid med barnen även efter de första åren exempelvis för att besöka skolan eller chans till extra tid när barnen är i tonåren.
- Förstärk stödet till fattiga familjer och ensamstående föräldrar.
- Investera i förskola och skola för att förebygga ohälsa och stärk insatserna för familjer och barn som har det svårt genom att samordna kommuners och landstingens resurser och genom stöd till ideella organisationer.
- Alla aktiviteter i förskola och skola ska genomföras så att alla barn kan delta oberoende av föräldrarnas inkomst.

8. En skola för kunskap, respekt och lust att lära

Skolans viktigaste uppdrag är att ge alla elever gedigna kunskaper som grund för ett livslångt lärande. Ska skolan lyckas med sitt uppdrag måste den fånga lusten till lärande och utmana alla barn och unga att vilja utvecklas maximalt efter sin förmåga. Så är det inte i dag. Rätten till kunskap och bildning är fortfarande en klassfråga där föräldrarnas utbildningsbakgrund har avgörande betydelse. Allt för många elever får inte med sig de nödvändiga kunskaperna och bristerna upptäcks för sent. Elever som vill och kan lära mer känner inte alltid att de får de utmaningar de behöver. Många elever bromsas i sitt lärande därför att det är stökigt i klassrummet eller för att de är rädda och otrygga i skolan. Så är det givetvis inte överallt. Men det är en verklighet för tillräckligt många barn och unga för att svensk skola måste förändras och förnyas.

Vi vill ha en skola som har höga förväntningar på alla barn och som styrs av en övertygelse att alla vill och kan lära. En skola som ger alla barn och unga samma livschanser och som inte delar upp eleverna tidigt efter föräldrarnas inkomst och utbildningsnivå. Alla barn ska ha rätt till en förskola av yppersta kvalitet som grund för det livslånga lärandet. Ett utbildningssystem som inte stänger dörrar utan hela livet öppnar nya möjligheter till lärande och återkommande utbildning för att ge alla medborgare friheten att utvecklas och lära nytt.

Det är här kontrasterna blir tydliga mot den borgerliga skolpolitik som nu växer fram. En förskola för alla barn ersätts med pengsystem utan kvalitetskrav, elever tvingas till tidiga val i grundskolan som riskerar att bli livsavgörande. Vuxenutbildning skärs ner och unga som inte tidigt planerat för vidare studier utestängs från alla möjligheter att komma vidare.

Vi tror inte att lösningen på skolans kunskapsproblem kan sökas genom att återskapa gårdagens skola eller en gammaldags statisk syn på kunskap. För oss socialdemokrater är kunskap ingen bristvara som ska ransoneras. Kunskap nås genom ett aktivt lärande av engagerade och motiverade lärare och elever. Det är när kunskapen leder till personlig utveckling och självförtroende som den ger makt och frihet att styra våra liv. Därför kan vägen till kunskap aldrig nås via repressalier och underkastelse. Att sortera och gradera eleverna inbördes leder i sig inte till mer kunskap. Lika lite har arbetet i skolan något egenvärde om det inte ger eleverna ny kunskap och leder till lärande och utveckling. Därför måste resultat följas upp och utvärderas.

Vi är övertygade om att insatser i förskolan och under de tidiga åren i grundskolan är nyckeln för kommande skolframgångar. En förskola som ger trygg omsorg och som sätter barnens lärande och utveckling i centrum kommer tidigt att upptäcka barn som har svårigheter och kan ge det stöd som behövs redan innan skolstart. Vi vill ta tillvara alla barns nyfikenhet och lust att lära redan i förskolan. Förskolan ska utveckla sin unika kompetens att med leken som grund skapa lärande för alla barn. All förskoleverksamhet oavsett form och huvudman ska kvalitetssäkras och vara skyldig att följa läroplan och ha utbildad personal. Föräldrar ska

kunna välja mellan olika förskolor men kraven på kvalitet måste vara de samma. Därför avvisar vi system med barnomsorgspeng.

Alla barn måste få möjlighet att nå sin fulla potential i skolan. Därför ska varje enskild elevs kunskapsutveckling systematiskt följas upp och utvärderas varje termin från första årskurs så att brister upptäcks i tid. Resurser och insatser måste sättas in omedelbart. Samtidigt får det aldrig bli för sent att reparera och ta igen kunskapsluckor. Extra stödinsatser måste sättas in så att ingen ska lämna grundskolan utan att ha nått målen. Skolan och hemmen måste ta mer av ett gemensamt ansvar. Föräldrarna måste känna tillit till skolan att deras barn får gedigna kunskaper och en trygg skolmiljö. Men skolan måste också kunna ställa krav på att föräldrarna tar sin del av ansvaret för att barnet sköter skolan och har respekt för lärare och kamrater. Varje elev ska varje termin få en skriftlig individuell utvecklingsplan. Den individuella utvecklingsplanen ska utvecklas till ett verkligt kontrakt mellan skolan, eleven och hemmet där det blir tydligt vad som krävs av alla parter för att eleven ska nå målen.

Även om hemmen har ett stort ansvar så får det inte leda till att barn som växer upp i familjer där föräldrarna inte fullt ut klarar att ta sitt föräldraansvar lämnas i sticket. Skolan och samhället måste ta ansvar för att alla barn ges förutsättningar att utvecklas och har ett särskild viktig roll för att stödja och kompensera barn som har svåra hemförhållanden.

Nolltolerans ska råda mot mobbning och kränkande behandling. Lagen om förbud mot mobbning, kränkande behandling och diskriminering måste bli mer effektiv. Lärarnas professionalitet ska tas tillvara och de ska ha tydliga befogenheter att skapa trygghet och studiero i klassen. I alla skolor ska det finnas ordningsregler utarbetade av lärare, elever och föräldrar tillsammans.

Det nationella ansvaret för att ge alla elever rätt till en likvärdig skola bör stärkas. Politiken, såväl nationellt som i kommunerna, bör ha ett tydligt fokus på resultat och måluppfyllelse men metoderna att nå målen ska vara professionens ansvar. Professionen bör kunna ha starkare roll på nationell nivå för att utarbeta och rekommendera metoder för att nå en högre måluppfyllelse. En modell kan vara att inrätta ett Nationellt råd för vetenskapsbaserad metodutveckling av arbetssätt som ger resultat. Det skulle kunna ge lärare och skolledare tydliga riktlinjer och rekommendationer om vilka metoder som ger dokumenterat resultat. Det behövs mer skolforskning och fler mötesplatser där verksamma lärare kan utveckla sin profession tillsammans med forskare och högskola.

Lärarna måste ges stöd från nationell nivå med professionella och kvalitetssäkrade instrument för uppföljning. Nationella prov är ett sådant viktigt instrument. Betyg och nationella prov ska användas som ett av flera verktyg för att tidigt följa upp om eleverna nått kunskapsmålen och för att styra resurserna så att alla elever ges lika chanser att nå målen. Därför ska betyg vara målrelaterade - kopplade till konkreta och tydliga mål som varje elev ska uppnå. Prov och betyg som bara syftar till att gradera och sortera elever inbördes leder inte till mer kunskap – det ger bara ökade klyftor och kväver lusten till lärande. Att utsätta

barn under de första skolåren för betyg eller betygsomdömen är för oss uteslutet och har inget stöd vare sig i skolan eller bland allmänheten. Den individuella utvecklingsplanen ger både skolan och föräldrarna bättre och mer heltäckande information än siffror och bokstäver i betygsdokument. Svensk skola behöver långsiktiga lösningar som har en bred förankring i skolan och i samhället. Socialdemokraterna bör därför söka långsiktiga uppgörelser över blockgränserna om läroplaner, nationella prov och betyg.

Fritidshemmen har en central betydelse för att bidra till en trygg lärmiljö både under lektionstid och som en del i en samlad skoldag. Vi vill stärka fritidshemmens roll för att stödja elevernas lärande och sociala utveckling. I fritidshemmen utförs varje dag ett ovärderligt arbete mot mobbing och diskriminerande könsroller och för att ge alla barn en aktiv och trygg skoldag. Därför ska fritidshemmen ha utbildad personal och små grupper.

Läsläsning är en del av lärandet och behövs inte minst för att stödja elever som svårt att nå målen. Läsläsning är nu i snabb takt på väg att kommersialiseras som en marknad där bara de föräldrar som har råd kan ge sina barn extra stöd. Vi vill ge denna möjlighet till alla elever. Därför bör alla skolor erbjuda minst två timmar schemalagd läsläsning i veckan som leds av pedagoger.

Rätten till kunskap får aldrig bli en klassfråga där föräldrarnas bakgrund eller var du bor avgör dina livschanser. Skolan ska ha i uppdrag utjämna skillnader och kompensera barn från hem som saknar studietradition. Vi vill styra resurser till de skolor som har svårast förutsättningar. Vi vill satsa på mindre klasser och ökad lärartäthet för att lyfta kvalitet och resultat – med start i de skolor som har det tuffast. Lika chanser kräver olika resurser. Skolor som verkar i de mest utsatta områdena behöver ges de bästa förutsättningarna. Därför vill vi utveckla attraktiva *Magnetskolor* i dessa områden som ges förutsättningar att knyta till sig de bästa pedagogerna och den mest spännande pedagogiken. En skola som ger alla samma chans måste ge flickor och pojkar lika möjligheter. Skillnader mellan flickor och pojkar i resultat, attityder och skolförväntningar behöver uppmärksammas genom särskilda utvecklings- och forskningsprogram. Det handlar om att uppmärksamma effekterna av flickors stress och pressade skolsituation men också om att motivera och påverka pojkars syn på skolarbete. Skolan måste ha samma höga förväntningar på pojkar och flickor.

För oss socialdemokrater är skolan en mötesplats där barn och unga med olika bakgrund lär av varandra. Målet är en sammanhållen skola där alla elever har rätt till en likvärdig utbildning oavsett huvudman. Det kräver en förnyelse av friskolesystemet. Grundläggande är att alla skolor oavsett huvudman ska vara öppna för alla elever och ha samma rättigheter och skyldigheter. Alla skolor ska verka under samma skollag, hålla samma höga kvalitet och följa samma nationella läroplan, kursplan och betygssystem. Elever och föräldrar ska ha rätt till en allsidig och saklig information som ger en rättvis jämförelse mellan skolor. Granskning, insyn och kvalitetskrav måste vara likvärdiga för alla skolor oavsett huvudman. Det viktigaste är

inte skolans driftsformer och huvudmannaskap – utan elevens rätt till en skola med bra kvalitet.

Med detta som grund tycker vi det är dags att flytta fokus från konkurrens till samarbete. Vi föreslår att det införs ett obligatoriskt samråd mellan kommunen och friskolan som innebär att en friskola inte kan få tillstånd att starta utan att kommunen och friskolan först har kommit överens i ett samarbetsavtal. Av samrådet ska framgå vid vilken tidpunkt och var i kommunen etablering är mest lämplig. Samrådet bör även gälla den löpande samverkan som exempelvis gemensamma kvalitetsredovisningar och information till elever och föräldrar men kan också öppna för ett erfarenhetsutbyte. Såväl kommunen som friskolor ska vara skyldiga att bidra till att samarbetsavtalet kommer till stånd och grundprincipen ska vara att endast i få undantagsfall ska någon behöva anmäla avvikande uppfattning. Om kommunen och friskolan trots detta inte blir överens bör den nationella nivån träda in som oberoende tredje part. Under tiden bör i så fall etableringen skjutas upp under exempelvis två år. Utgångspunkten ska vara att alla aktörer, offentliga som privata, tar ett gemensamt ansvar för elevens rätt till en utbildning av hög kvalitet och att de gemensamma resurserna inte slösas bort utan används så effektivt som möjligt till en bättre undervisning.

Vi vill komplettera ett sådant samråd med regler som begränsar kommunens möjligheter att sälja kommunala skolor och som stoppar etablering av friskolor där trossamfund eller annan huvudman inte har förutsättningar att leva upp till kraven om att undervisningen ska vila på vetenskap och följa en demokratisk värdegrund. Alla friskolor ska vara skyldiga att återinvestera överskott tillbaka till skolan. Det är inte rimligt att de resurser vi gemensamt avsatt för våra barns skola istället ska gå till stora vinster för enskilda aktieägare. Vi vill också stärka den enskilde elevens rättigheter gentemot skolan, oavsett huvudman. Exempelvis ska eleven få tydliga besked innan den börjar vad som är skolans åtagande om skolan tvingas avbryta utbildningen i förtid och ges rätt till bra skolmiljö och ändamålsenliga lokaler. För att valet av skola ska grunda sig på sakliga överväganden vill vi införa ett nationellt system med jämförelsetal som är enhetliga för alla skolor och alla kommuner och särskilda regler för hur skolor får marknadsföras.

Gymnasieskolan behöver förändras. Kvalitet och resultat behöver bli bättre på alla utbildningar så att den kan ge mer kunskap till fler. Ett tydligt fokus behöver riktas mot att stärka yrkesutbildningarna. Samverkan med företag och arbetsliv måste utvecklas och innehållet i utbildningarna förnyas i nära samarbete med branscherna så att det motsvarar det moderna arbetslivets behov. Särskilda kursplaner bör införas i svenska, engelska och matematik anpassade för varje yrkesutbildning utifrån vad som krävs i arbetslivet - men utan att högskolebehörigheten tas bort eller återvändsgränder skapas. Alla elever behöver gedigna kunskaper i kärnämnen. Det är en demokratisk rättighet. Vi vill se över systemet för etablering och dimensionering av gymnasieskolan. Målet bör vara att bättre anpassa utbudet efter arbetsmarknadens behov nationellt och regionalt, undvika överetablering och få en tydligare arbetsfördelning och specialisering mellan olika skolor och kommuner inte minst

vad gäller yrkesutbildningar. Företag, branscher och parterna på arbetsmarknaden bör involveras. Ett nytt system bör omfatta såväl kommunala gymnasieskolor som friskolor.

Nya initiativ behövs för att brygga över till arbetslivet eller till vidare studier. Alla branscher bör stimuleras att sluta avtal om färdigutbildning för en snabbare övergång från utbildning till jobb. Vi vill utveckla *Introjobb* där unga ges introduktion i arbetslivet av äldre, erfarna handledare som därmed också kan avlastas och få bättre möjligheter att vara kvar till pension. Motsvarande bör erbjudas studenter efter högskolan. Stat och kommun bör ta initiativ till särskilda *generationsväxlingsprogram* där arbetsplatser som har många som börjar närma sig pensionsålder stimuleras att anställa unga som kan gå parallellt med de äldre sista tiden innan pension. Särskilda insatser behövs för att stärka övergången från utbildning till arbetet för unga med funktionsnedsättning i form av individuellt anpassade åtgärder som praktik och mentorsstöd på arbetsplatser.

Sverige ska ha världens bästa pedagoger. Inget är viktigare för att ge våra barn och unga en bra start i livet än att varje dag möta en riktigt god pedagog som har engagemang och förmåga att entusiasmera till lärande. Därför ska alla lärare vara utbildade, kompetenta och behöriga. Anställda obehöriga lärare ska få möjlighet till validering och kompletterande utbildning så att de får fullständig lärarexamen. Skolans pedagoger måste ges tillräckliga befogenheter och möjligheter för att kunna genomföra sitt uppdrag. Lärare ska få vara lärare och professionella pedagoger. Andra yrkeskategorier behövs i skolan för att stödja elever med sociala eller medicinska problem. Vi vill öppna för fler vägar in i läraryrket exempelvis via intervjuer och tester och utveckla trygghetssystem för de lärare som vill och behöver byta yrke. Kvaliteten i lärarutbildningarna behöver förbättras och läraryrkets status stärkas. Vi föreslår en AT-tjänstgöring för lärare - motsvarande det som gäller läkare - som ger stöd för nya lärare att under en erfaren mentors ledning komma in i yrket. Ett auktorisationssystem ska bidra till att alla lärare kan utvecklas i yrket. En viktig framgångsfaktor är ett professionellt ledarskap både i skolan och i klassrummet. Staten bör ta ett starkare ansvar för kompetensutveckling och fortbildning för både skolledare och lärare. Vi vill se en obligatorisk skolledarutbildning med statlig certifiering som krav för att bli anställd som skolledare.

Förslag

- Prioritera insatser i förskola och de tidiga åren och ta tillvara barns lust och nyfikenhet att lära redan i förskolan. All förskoleverksamhet oavsett form och huvudman ska kvalitetssäkras och vara skyldig att följa läroplan och ha utbildad personal.
- Följ upp och utvärdera varje barns kunskapsutveckling systematiskt varje termin från första årskurs så att brister upptäcks i tid. Resurser ska sättas in omedelbart för

att ta igen kunskapsluckor. Extra insatser måste till om någon elev riskerar att inte nå målen.

- Skolan och hemmen ska ta ett gemensamt ansvar. Den individuella utvecklingsplanen ska vara skriftlig och bli ett verkligt kontrakt mellan skolan, eleven och hemmet.
- Nolltolerans ska råda mot mobbing och kränkande behandling. Ordningsregler som är utarbetade av lärare, elever och föräldrar tillsammans ska finnas i alla skolor. Lärare ska ha tydliga befogenheter att skapa trygghet och studiero.
- Inrätta ett Nationellt råd för vetenskapsbaserad metodutveckling som stöd för professionens val av metoder som ger resultat.
- Ge lärarna professionella och kvalitetssäkrade verktyg för uppföljning, exempelvis nationella prov. Prov och betyg ska användas för att följa upp om eleverna nått kunskapsmålen. Betyg ska därför vara målrelaterade.
- Barn ska inte de första skolåren utsättas för betyg eller betygsomdömen. Den individuella utvecklingsplanen ger bättre och mer heltäckande information än siffror och bokstäver i betygsdokument
- Socialdemokraterna bör söka långsiktiga uppgörelser över blockgränserna om läroplaner, nationella prov och betyg för att skapa stabila lösningar som har en bred förankring.
- Stärk fritidshemmen för att skapa en trygg lärmiljö och för att stimulera barnens utveckling. Fritidshemmen ska ha utbildad personal och små elevgrupper.
- Alla skolor bör erbjuda minst två timmars schemalagd läxläsning i veckan. Stöd i läxläsning får aldrig bli förbehållet dem som har råd att köpa sina barn läxhjälp.
- Skolan ska ha i uppdrag att utjämna skillnader och kompensera barn från hem som saknar studietradition. Lika chanser kräver olika resurser.
- Utveckla attraktiva *Magnetskolor* i de områden som har svårast förutsättningar genom att ge dem möjlighet att knyta till sig de bästa pedagogerna och den mest spännande pedagogiken.
- Förnya friskolesystemet. Alla elever ska ha rätt till en likvärdig utbildning. Därför ska alla skolor oavsett huvudman ha samma rättigheter och skyldigheter, verka under samma skollag och följa samma nationella läroplan, kursplan och betygssystem. Alla skolor ska vara öppna för alla elever och elever ska ha samma rättigheter oberoende av skola.

- Flytta fokus från konkurrens till samarbete. Inför obligatorisk samråd mellan kommunen och friskola. Ställ krav på ett samarbetsavtal där kommunen och friskolan kommit överens innan en friskola får etablera sig.
- Skärp reglerna så att skattemedel avsedda för barnens undervisning återinvesteras i skolan, stoppa etablering av skolor där det är uppenbart att trossamfund eller annan huvudman inte har förutsättningar att leva upp till kravet att undervisningen ska vila på vetenskap och följa en demokratisk värdegrund. Begränsa möjligheten att sälja ut kommunala skolor mot föräldrars, personals och elevers vilja.
- Gymnasieskolan behöver förnyas och särskilt fokus behöver nu riktas på att stärka yrkesutbildningarna. Innehållet ska anpassas till ett modernt arbetslivs behov och samverkan med arbetslivet utvecklas. Inför särskilda kursplaner i svenska, engelska och matematik anpassade för varje yrkesutbildning utan att högskolebehörigheten tas bort. Alla elever behöver gedigna kunskaper i kärnämnen.
- Se över systemet för etablering och dimensionering av gymnasieskolan för att bättre anpassa utbudet efter arbetslivets behov, undvika överetablering och få en tydligare arbetsfördelning mellan skolor och kommuner i regionen.
- Stimulera alla branscher att sluta färdigavtal för en snabbare övergång från utbildning till jobb. Utveckla *Introjobb* för unga med äldre erfarna som handledare. Inför motsvarande för studenter efter högskolan och satsa på *generationsväxlingsprogram* som ger unga chansen att gå parallellt med äldre på arbetsplatser där många närmar sig pension. Ge unga med funktionsnedsättning praktik och individuellt anpassade insatser för att stärka övergången till arbete efter studier.
- Sverige ska ha världens bästa pedagoger. Alla lärare ska vara utbildade, kompetenta och behöriga. Anställda lärare som saknar behörighet ska få komplettera så de får fullständig lärarexamen. Öppna för fler vägar in i läraryrket och trygghet för de som vill och behöver byta yrke. Inför AT-tjänstgöring för alla nya lärare och en lärarauktorisering som bidrar till utveckling i yrket. Satsa på professionellt ledarskap både i skolan och i klassrummet.

9. Boende för social sammanhållning och en bättre miljö

Bostadspolitiken är för oss socialdemokrater en del i den generella välfärden där alla har samma rätt till ett bra liv och där välfärd bidrar till sammanhållning mellan generationer och samhällsgrupper. Därför är det för oss självklart att alla, inte bara de med goda ekonomiska förutsättningar, ska ha rätt att leva i bra bostäder till rimliga kostnader i en stimulerande och trygg miljö. Vi ser bostaden som en social rättighet där samhället har ett ansvar. Att samhället tar ansvar för att det finns en välfungerande bostadsmarknad där alla har tillgång till en god bostad är också bra för ekonomin och sysselsättning.

Den nuvarande borgerliga politiken har av ideologiska skäl valt en helt annan väg. Man avvecklar allt samhälleligt stöd och stimulanser till byggande av nya bostäder för att marknaden själv ska styra efterfrågan. Resultatet har blivit att byggandet av hyresrätter tillgängliga för ungdomar, äldre och familjer i vanliga inkomstlägen totalt har avstannat. Egen bostad har blivit en rättighet för några istället för alla. Bostadsbrist och trångboddhet ökar framförallt bland ungdomar och fattiga familjer. På flera orter säljs attraktiva hyresrätter ut till dem som har råd och de allmännyttiga bostadsföretagen rustas ned.

Miljonprogramområdena kring våra större städer ges inte förutsättning för utveckling och förnyelse. Istället ger man stora skattesänkningar ensidigt till dem som äger villor i de mest välbeställda områdena. Det segregerade boendet växer med ökade klassklyftor och etnisk uppdelning som följd. Det är en bostadspolitik som ökar klyftorna och minskar sammanhållningen i Sverige. Det är en politik som alla förlorar på.

Den borgliga regeringens vägran att föra en aktiv bostadspolitik får särskilt allvarliga effekter i nuvarande lågkonjunktur. När stimulans till nybyggnad och upprustning av hyreslägenheter skulle kunna bidra till att bekämpa jobbkrisen så gör man av ideologiska skäl tvärtom – avvecklar alla stimulanser när de bäst behövs.

Att omedelbart få fart på bostadsbyggandet är därför en huvuduppgift för en ny Socialdemokratisk bostadspolitik. Det som nu behövs är fler hyresrätter till rimliga kostnader. Därför vill vi införa statliga stimulanser i form av investeringsstöd för byggande. Behovet av lägenheter för unga och studenter liksom för äldre som vill söka sig till bättre anpassat boende måste särskilt beaktas. Alla kommuner bör ta ett större ansvar för att det finns bostäder till nytillkommande på bostadsmarknaden. Det kommunala ansvaret för att öka tillgången på bostäder för ungdomar, flyktingar och äldre samt för dem som behöver en ny bostad för att byta jobb eller få ett nytt jobb bör skärpas. Vi föreslår att detta ansvar förtydligas i en ny bostadsförsörjningslag. Som ett led i det bör alla kommuner vara skyldiga att ha en officiell bostadsförmedling eller i andra former ge service till invånare som efterfrågar ny bostad eller vill byta bostad. Vi vill att kommunerna aktivt utnyttjar allmännyttan för att bygga fler bostäder och vi vill stärka allmännyttans roll för att alla kommuner ska kunna leva upp till kraven i en skärpt bostadsförsörjningslag.

Vi strävar efter ett boende med minskade klyftor och ökad social sammanhållning eftersom det för människor samman, det skapar kraft istället för främlingskap. Därför är vi så starkt övertygade om att bostadsområden ska bestå av blandad bebyggelse där det finns utrymme för både villor, radhus, bostadsrätter och hyreslägenheter. Vi vill ge kommunerna ökade befogenheter i lagstiftningen att via markanvisning och i detaljplaner styra nybyggnationen mot mer av blandade upplåtelseformer. I befintliga bostadsområden vill vi se mer av kompletteringsbebyggelse. I områden som domineras av hyreslägenheter behöver det byggas fler villor, radhus och bostadsrätter och villa- och radhusområden bör kompletteras med mer av hyresrätter och bostadsrätter. Det skulle motverka såväl bostadsbrist som segregation och är bra för service, skola och all övrig social infrastruktur. I stora ensidiga hyreshusområden kan det också vara lämpligt att göra ombildningar till bostadsrätter och skapa kooperativa hyresrätter.

Vi anser att hyresrätten har en central roll på bostadsmarknaden. Hyresrätten är efterfrågad och nödvändig. Hyresrättens andel sjunker nu drastiskt, särskilt i storstadsområdena. Unga tvingas bo kvar hemma, eller bo i andra hand, äldre som vill och behöver flytta till ett bättre anpassat boende saknar alternativ, rörligheten på arbetsmarknaden stoppas upp när det inte finns hyresrätter för dem som behöver flytta för att pröva på ett nytt arbete och människor som inte har råd att äga ställs utan bostad. Hyresrätten är i Sverige ett attraktivt, bekvämt och praktiskt alternativ för breda grupper till skillnad från många andra länder där den blivit ett socialt kategoriboende, ”social housing”, för de fattigaste och för personer med funktionsnedsättning. Vi är djupt oroade och starkt kritiska till den nuvarande borgerliga politiken riktad mot hyresrätten och som driver hyresrätten mot att bli ett socialt kategoriboende. Det är en utveckling som måste brytas och det snarast. Det handlar om att bygga fler hyresrätter för att möta den stora efterfrågan. Värna allmännyttan som ett attraktivt alternativ för breda grupper. Stoppa utförsäljning och ombildning av hyresrätter i områden där de behövs mest. Vi vill ha neutralitet mellan olika upplåtelseformer så att hyresrätten inte missgynnas och värna hyresgästerna från de kraftiga hyreshöjningar som skulle bli följden av förslagen som nu presenteras om fri marknadsprissättning av hyror, s.k. marknadshyror. Vi socialdemokrater tror på den svenska modellen där ansvarsfulla och framsynta parter på bostadsmarknaden i förhandlingar om hyror tar hänsyn till både standard och läge. Att parterna tar ökad hänsyn till lägesfaktorn är inte ett brott mot bruksvärdessystemet. Hyresgästernas värdering av lägenheten ska vägas in i förhandlingarna. Annars riskeras tilltron till systemet och vi får istället en marknad med svarthandel och utförsäljning.

Socialdemokraterna bör ta initiativ till en ny stadsbyggnadspolitik för fler attraktiva stadsmiljöer och bostadsområden med bra service och ett minskat bilberoende. Bostadspolitikerna behöver utvecklas till en politik för ett bra boende i vidare mening där väl fungerande närmiljöer med bra skolor, social och kommersiell service, arbetsplatser, kultur och föreningsliv ingår. Det handlar om att koppla bostadsbyggande och ombyggnad till en

hållbar och framtidsinriktad samhällsplanering som bejakar den täta europeiska staden med gator och kvarter som ger korta avstånd, bra förutsättningar för service och kollektivtrafik. Attraktiva stadsmiljöer behöver skapa nya mötesplatser för människor, föreningsliv och kultur.

Det behövs tydliga krav på energieffektivisering vid nybyggnad och ombyggnad men också en energieffektiv samhällsplanering. De boende måste kunna påverka sin egen individuella förbrukning av el och värme och bor man i hyreslägenhet ska en lägre förbrukning direkt avspeglas sig i lägre hyra. Det behövs investeringar för att öka tillgängligheten i befintlig bebyggelse av bra bostäder för äldre och personer med funktionsnedsättning och lokaler för service och umgänge

Stora delar av de områden som byggdes under de så kallade miljonprogramsåren är i behov av upprustning, och det gäller inte bara bostäderna utan områdena i sin helhet. Denna centrala utmaning för bostadspolitiken är också en strategisk möjlighet till utveckling och förnyelse – en möjlighet som nu måste tas tillvara. Vi vill därför ta initiativ till ett handslag mellan stat, näringsliv, kommuner och aktörerna på bostadsmarknaden i syfte att genomföra en omfattande förnyelse av miljonprogrammets flerbostadshusområden. Vi vill under en femårsperiod investera i ett *Miljardprogram till miljonprogramområdena*. Det handlar om att kombinera den nödvändiga upprustningen av den fysiska miljön med offentliga och kommersiella investeringar som ger en attraktiv och trygg miljö med ökad delaktighet från de boende. Vi vill tidigarelägga renovering, klimatanpassning och förnyelse av miljonprogrammen genom riktade investeringar nu som ett led i att bekämpa jobbkrisen.

Förslag

- Staten bör omedelbart ta initiativ för att få fart på bostadsbyggandet och minska bostadsbristen. Satsa på investeringsstöd för att få fler hyresrätter till rimliga kostnader.
- Skärp lagen om bostadsförsörjning så att kommunerna får ett tydligare ansvar för att öka tillgången till bostäder för unga, flyktingar och äldre samt för de som behöver flytta för att byta eller få ett nytt jobb.
- Alla kommuner ska vara skyldiga att ha en officiell bostadsförmedling eller i andra former erbjuda motsvarande service.
- Bostadsområden bör bestå av blandad bebyggelse och ha utrymme för både villor, radhus, bostadsrätter och hyreslägenheter. Det stärker den sociala sammanhållningen.
- Ge kommunen ökade befogenheter att styra till mer av blandade upplåtelseformer i lagstiftning om markanvisning och detaljplan. Satsa på kompletteringsbebyggelse

med villor, radhus och bostadsrätter i områden som domineras av hyreslägenheter och bygg hyreslägenheter och bostadsrätter i villa- och radhusområden.

- Hyresrätten ska värnas som ett attraktivt alternativ för breda grupper. Nuvarande politik som driver hyresrätten mot socialt kategoriboende måste brytas. Slå vakt om allmännyttan, stoppa utförsäljning och ombildning där hyresrätten behövs mest och ha neutralitet mellan olika boendeformer så att hyresrätten inte missgynnas.
- Hyror ska sättas efter förhandlingar mellan parterna på bostadsmarknaden där hänsyn tas till både standard och läge. Nej till marknadshyror.
- Socialdemokraterna bör ta initiativ till en ny stadsbyggnadspolitik för fler attraktiva stadsmiljöer och bostadsområden med bra service och minskat bilberoende. Satsa på väl fungerande närmiljöer med bra skolor, social service och skapa nya mötesplatser för människor, föreningsliv och kultur. Koppla bostadsbyggande och ombyggnad till en hållbar och framtidsinriktad samhällsplanering som bejakar den täta staden.
- Ställ tydliga krav på energieffektivisering vid nybyggnad och ombyggnad. Boende ska kunna påverka sin egen förbrukning av el och värme och det ska avspeglas på hyran om man bor i hyresrätt.
- Investera i ökad tillgänglighet för äldre och personer med funktionsnedsättning i befintlig bebyggelse och i lokaler för service och umgänge.
- Genomför ett - *Miljardprogram till miljonprogramområdena*. Ta initiativ till ett handslag mellan stat, näringsliv, kommuner och aktörerna på bostadsmarknaden så att den nödvändiga upprustningen av den fysiska miljön kombineras med offentliga och kommersiella investeringar som ger en attraktiv och trygg miljö. Tidigarelägg renovering, klimatanpassning och förnyelse av miljonprogrammen genom riktade investeringar nu som ett led i att bekämpa jobbkrisen.

10. Investera i erfarenhet

Den stora 40-talsgenerationen når nu pensionsåldern och snart är mer än en femtedel av alla som bor i Sverige över 65 år. De allra flesta nya pensionärer kan se fram mot många aktiva år med god hälsa. De kan förverkliga drömmar som att resa eller få tid att ägna sig åt det man är mest intresserad av och kanske även starta nya livsprojekt. Dagens pensionärer är också långt upp i åren engagerade i barnbarn, anhöriga och bär upp en stor del av arbetet i föreningsliv och ideella organisationer. Många betraktar sig inte som ”äldre” bara för att inkomsten varje månad kallas pension istället för lön.

Sverige behöver en ny syn på äldres arbete och pensionering. Vi behöver ta tillvara äldres erfarenhet och vilja att vara med. Fler måste ges förutsättningar att jobba fram till pension och det behövs fler möjligheter för dem som vill arbeta efter 65 år. Många aktiva pensionärer skulle vilja arbeta men då under tider som man själv väljer. Vi vill att det utvecklas nya former av anställningar med nya arbetsuppgifter och nya arbetsvillkor som ger fler äldre en möjlighet att vara med i arbetslivet även efter pensionsåldern. Exempelvis kan attraktiva arbetsgivare då locka till sig pensionärer för enskilda projekt eller under perioder med hög arbetsbelastning. Samtidigt har inte alla idag möjlighet att arbeta fram till pensionsåldern – många slits ut eller tvingas till arbetslöshet i förtid. Det är oacceptabelt och en tydlig effekt av klassamhällets skilda arbetsvillkor. Arbetsmiljö och arbetsorganisation måste förbättras. Arbetslivet måste välkomna äldre och ta vara på kompetensen. Erfarna anställda inom till exempel vård- och äldreomsorgen bör erbjudas möjlighet att utbildas till mentorer för yngre och nyanställda.

Fler äldre i befolkningen betyder mer erfarenhet i befolkningen. Som ett litet land i en globaliserad värld har Sverige inte råd att slarva bort den erfarenheten. Attityden till äldre på arbetsmarknaden och i samhället behöver förändras. Diskriminering av äldre är oacceptabelt och all lagstiftningen bör ses över. För att ta ett helhetsgrepp kring hur äldres erfarenheter bättre ska kunna tas tillvara i arbetslivet och i samhället föreslår vi att det inrättas en erfarenhetsdelegation. Arbetet ska innefatta såväl kartläggning av hinder, översyn av lagstiftning som attityder.

Alla vill vi ha makt över våra egna liv. Tyvärr har det inte alltid varit utgångspunkten när hemtjänst, äldreboende eller vårdcentraler formats. Självklarheter under större delen av livet, som att själv bestämma om man vill ha hjälp att handla eller duscha, blir plötsligt inte längre självklart den dag man behöver stöd av hemtjänsten. Principen om att var och en själv bestämmer över sin egen vardag ska vara styrande i all äldreomsorg. Möjlighet att själv bestämma över sitt liv får inte vara avhängigt av ålder. Att man behöver hjälp med en del saker betyder inte att man inte själv kan styra sitt liv. Äldre ska få större möjlighet att själv bestämma hur hemtjänsttimmarna ska användas.

Vi vill ge även de som inte har hemtjänst möjlighet att få avlastning i vardagen. Många kommuner erbjuder enklare servicetjänster åt äldre i deras hem utan behovsprövning, till

exempel genom ”fixartjänster”. Behovet är stort och med små investeringar kan man förebygga lidande och kostnader inte minst genom att fallolyckorna kan minska rejält. Med enkla åtgärder i hemmen och på äldreboenden kan tusentals äldres livssituation påtagligt förbättras. Vi vill satsa på fixartjänster för äldre till låg avgift eller helt gratis. Det är bättre och mer rättvist än regeringens satsning på hushållsnära tjänster för alla som främst gynnar de med högst inkomster. Att subventionera hushållstjänster för höginkomsttagare i karriären är inte rimligt när samtidigt många äldre inte har råd att köpa de tjänster man behöver.

På frågan om vad som är viktigt i äldreomsorgen är inte valet av offentlig eller privat utförare det som först kommer upp. Istället handlar önskemålen om utbildad personal, om att få träffa samma personal varje gång eller åtminstone personal man känner igen. Vi vill investera i fast och heltidsanställd personal och satsa på kompetensutveckling av personalen. Äldre med annat modersmål ska kunna ha tillgång till hjälp på sitt modersmål. Kommunen ska kunna använda alternativa utförare i äldreomsorgen men pris får aldrig bli viktigare än kvalitet. Vi ska inte ha auktion om äldre.

Den enskilt viktigaste åtgärden för att höja kvaliteten inom äldreomsorgen är att satsa på personalen. Det är helt oacceptabelt att 40 procent av personalen inte har yrkesutbildning för jobb i äldreomsorgen. Vi vill att det ska införas nationella kompetenskrav för att arbeta inom äldreomsorgen. Det skulle tydliggöra vikten och betydelsen av att arbeta med äldre. Vi vill gå vidare med den breda kompetenssatsning – Kompetensstegen – för äldreomsorgens personal som påbörjades under den Socialdemokratiska regeringen. Att investera i kompetensutveckling för personalen ger högre kvalitet i äldreomsorgen samtidigt som de anställda får utvecklingsmöjligheter och yrket får högre status.

Ett tryggt boende är något som de allra flesta av oss värderar högt. Hittills har debatten om äldres boende i huvudsak handlat om särskilt boende. Det är viktigt. Men för de allra flesta är frågan om att bo kvar eller flytta aktuellt långt innan man har behov av omfattande vård och omsorg. Många vill anpassa sitt boende för en enklare vardag och mer gemenskap. Det behövs en framsynt bostadspolitik som tar hänsyn till äldres behov. Vi vill skapa ett ökat utbud av bostäder för äldre bland de bostäder som finns och i nyproduktion.

Investeringsstöd och statliga stimulanser för ombyggnad bör ta hänsyn till detta. Det behöver bli enklare och ekonomiskt överkomligt för äldre att flytta till mer anpassat boende. Därför behöver bostadstillägg höjas och flyttskatten avskaffas. Det behöver byggas fler trygghetsboenden, anpassade efter individuella behov av social gemenskap och trygghet.

Sverige tjänar på att finansiera vård och omsorg på ett solidariskt sätt. Därför är det självklart för oss socialdemokrater att välja förstärkt äldreomsorg framför fortsatta skattesänkningar för dem som tjänar allra mest, att välja bättre hemsjukvård för sjuka äldre framför skattesubventionerad städhjälp och att välja fler äldreboenden framför borttagen förmögenhetsskatt.

Den borgerliga regeringen har infört ett förvärvsavdrag som leder till att pensionärer betalar mer i skatt än löntagare vid samma inkomst. Vi socialdemokrater tycker att det är orimligt. Pension är uppskjuten lön och principen måste vara att den också beskattas som lön.

Förslag

- I samråd med parterna utveckla nya former av anställningar med nya arbetsuppgifter och arbetsvillkor som ger fler äldre möjlighet att delta i arbetslivet även efter pensionsåldern.
- Ge erfarna anställda möjlighet att utbildas till mentorer för yngre och nyanställda. Det kan ge fler exempelvis inom vård och äldreomsorg möjlighet att arbeta fram till pension utan att slitas ut samtidigt som yngre får en bättre introduktion.
- Det ska aldrig vara tillåtet att diskriminera äldre vare sig i arbetslivet eller i samhället i övrigt. Lagstiftningen ska ses över.
- Inrätta en erfarenhetsdelegation för att ta ett helhetsgrepp kring hur äldres erfarenheter i arbetslivet och i samhället bättre ska kunna tas tillvara. Det ska innefatta såväl lagändringar, attityder som kartläggning av hinder.
- Principen att var och en själv bestämmer över sin vardag ska vara styrande i all äldreomsorg. Ge äldre större möjlighet att bestämma själv över hur hemtjänststimarna används.
- Äldre bör erbjudas enklare servicetjänster i hemmet utan behovsprövning, till exempel genom fixartjänster med låg avgift eller gratis.
- Investera i fast och heltidsanställd personal i äldreomsorgen.
- Inför nationella kompetenskrav för att arbeta inom äldreomsorgen
- Satsa på kompetensutveckling av personalen och vidareutveckla satsningen på - *Kompetensstegen* för äldreomsorgens personal som påbörjades under den Socialdemokratiska regeringen.
- Öka utbudet av bostäder anpassade för äldre. Investeringsstöd vid nybyggnation och ROT- avdrag för upprustning ska stimulera detta.
- Gör det enklare och ekonomiskt överkomligt att flytta i tid till mer anpassat boende. Avskaffa flyttskatten.
- Bygg trygghetsboende med gemensamhetslokaler, servicevärdinna/värd och trygghetslarm.
- Pension är uppskjuten lön och ska beskattas som lön.

